

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Практикум для студентів
напряму підготовки 6.030202
«Міжнародне право»

Київ 2014

УДК 341.1(076.5)
ББК Х 910.6я7
П 685

Укладач *А. Д. Гулієв*

Рецензенти: *А. М. Мірошниченко* – д-р юрид. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
П. С. Берзін – д-р юрид. наук, проф. (Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
В. А. Шатіло – канд. юрид. наук, доц. (Київський національний лінгвістичний університет)

Затверджено методично-редакційною радою Національного авіаційного університету (протокол № 5/14 від 12.06.2014 р.).

Право міжнародних організацій: практикум / уклад. А. Д. Гулієв. – П685 К. : НАУ, 2014. – 64 с.

Практикум, укладений відповідно до навчальної програми, містить основні теоретичні відомості, запитання і завдання для самоперевірки, тестові завдання та список джерел.

Для студентів напрямку підготовки 6.030202 «Міжнародне право».

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Право міжнародних організацій» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця юриста-міжнародника. Викладається студентам, які вже ознайомилися з базовим курсом із міжнародного публічного права й добре орієнтуються в його основних поняттях і основоположних міжнародно-правових документах.

Метою викладання дисципліни є вивчення теоретичних та практичних аспектів утворення, функціонування, правонаступництва та відповідальності міжнародних міжурядових та неурядових організацій. Опанування навчальної дисципліни також сприятиме поглибленню знань студентів і в інших галузях та інститутах міжнародного публічного права, функціонування яких значною мірою залежить від діяльності міжнародних організацій (право міжнародної відповідальності, міжнародної безпеки, прав людини, міжнародне морське, повітряне, економічне, екологічне право тощо).

Завданнями вивчення даної навчальної дисципліни є:

- оволодіння навичками в галузі офіційних міждержавних відносин;
- вивчення теоретичних та практичних аспектів утворення, функціонування, правонаступництва та відповідальності міжнародних міжурядових та неурядових організацій.

Навчальна дисципліна «Право міжнародних організацій» ґрунтується на знаннях, здобутих у процесі вивчення таких дисциплін, як «Основи теорії міжнародного права», «Історія міжнародного права», «Теорія держави та права», «Право зовнішніх зносин», «Дипломатична та консульська служба», «Міжнародні відносини та світова політика».

Метою проведення практичних занять є закріплення набутих теоретичних знань під час навчання, уміння застосовувати закон до певних життєвих ситуацій.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Практичні заняття є важливою та ефективною формою навчальних занять, вони мають допомогти студентам глибше осягти теоретичні положення, закріпити здобуті знання, оволодіти необхідними навичками в застосуванні теоретичних знань.

При підготовці до практичного завдання студенти повинні знати теоретичний матеріал усіх тем, основні категорії курсу; відповіді на загальні питання щодо утворення та функціонування міжнародних міжурядових та неурядових організацій. Під час виконання завдань необхідно спиратися на знання, здобуті на лекціях та під час самостійної роботи.

У результаті виконання практичних занять студенти мають оволодіти навичками аналізу документів права міжнародних організацій та давати їм кваліфіковану оцінку; навчитися опрацьовувати відповідну навчальну та спеціальну літературу; застосовувати теоретичний матеріал у практичній діяльності. Навчальний матеріал дисципліни структуровано за модульним принципом. У результаті засвоєння матеріалу навчального модуля «Право міжнародних організацій» студент має знати історичні аспекти становлення права міжнародних організацій; систему права міжнародних організацій; завдання та загальні принципи діяльності міжнародних організацій, джерела права міжнародних організацій; компетенцію та повноваження окремих міжнародних міжурядових організацій; уміти визначати компетенцію та повноваження міжнародних міжурядових організацій; правильно застосовувати (тлумачити) положення статутів, які визначають компетенцію та повноваження міжнародних організацій та регулюють внутрішню організаційну діяльність міжнародних організацій.

Модуль I

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Практичне заняття 1

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Історія виникнення та етапи розвитку міжнародних організацій.
2. Поняття права міжнародних організацій.
3. Поняття міжнародних організацій.
4. Типізація міжнародних організацій.
5. Сутність сучасних міжнародних організацій.
6. Структура й правові основи діяльності міжнародної організації.

Ключові терміни та поняття: міжнародні організації, право міжнародних організацій, внутрішнє та зовнішнє право, система норм права міжнародних організацій.

Основні теоретичні відомості

Сучасні міжнародні відносини характеризуються постійним розширенням сфер взаємодії держав, тому всі нові відносини стають предметом міжнародно-правового регулювання. Однією з таких порівняно нових організаційно-правових форм міждержавного співробітництва є міжнародні організації.

Міжнародна організація — це об'єднання держав, створене на основі міжнародного договору для виконання певних цілей, що має систему постійно діючих органів, які володіють міжнародною правосуб'єктністю, й засноване відповідно до міжнародного права.

Будь-яка міжнародна організація характеризується низкою ознак. По-перше, міжнародну організацію вирізняє членство трьох і більше держав. За наявності меншої кількості держав виникає їх спілка, але не міжнародна організація, що створюється з метою колективного вирішення певних задач. По-друге, міжнародна організація створюється відповідно до міжнародного права й на основі міжнародного договору. Будь-яка міжнародна організація має бути заснована на правомірній основі, а це означає, що установчий до-

кумент повинен відповідати загально визначеним принципам і нормам міжнародного права. По-третє, неодмінною умовою міжнародної організації є повага до суверенітету держав-членів організації, невтручання у внутрішні справи. Ця ознака є основною функціональною ознакою міжнародної організації, оскільки в процесі її діяльності всі держави, що є членами організації, мають рівні права й рівні обов'язки як суб'єкти міжнародного права незалежно від розміру своєї території, кількості населення, рівня економічного розвитку та інших ознак, що характеризують державу. По-четверте, це наявність відповідної організаційної структури. Ця ознака, що характеризує інституційну будову міжнародної організації, є однією з найважливіших. Вона підтверджує постійний характер організації і тим самим відрізняє її від численних інших форм міжнародного співробітництва. По-п'яте, міжнародні організації створюються для координації зусиль держав у тій чи іншій галузі, наприклад у політичній, військовій, економічній тощо. Таким чином, міжнародні організації поряд із іншими формами міжнародного спілкування (багатосторонні консультації, конференції, наради, семінари) є органами співробітництва зі специфічних проблем міжнародних відносин.

На відміну від інститутів міжнародних конференцій, міжнародних комісій і комітетів інститут міжнародних міждержавних організацій своїми головними інституційними елементами має договірну основу, постійний характер діяльності та внутрішній організаційний механізм.

Право міжнародних організацій — це передусім система правових норм, які регулюють міжнародні відносини, пов'язані зі створенням та функціонуванням міжнародних організацій. Норми права міжнародних організацій є переважно договірними нормами. Джерелами цієї галузі є установчі документи міжнародних організацій: Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., угоди про привілеї та імунітети міжнародних організацій, установчі документи міжнародних організацій тощо.

Правову основу міжнародної організації становлять статuti або угоди про створення міжнародних організацій, домовленості щодо

регламенту, правил процедури; окремі акти, які встановлюють статус персоналу; домовленості з урядами країн перебування; угоди з іншими міжнародними організаціями.

Класифікація міжнародних організацій обумовлена їх значною кількістю та різноманітністю сфер діяльності. За характером членства і юридичною природою учасників розрізняють міждержавні (міжурядові) та неурядові організації. Міжнародна міжурядова організація створюється для досягнення загальних цілей на основі договору, для якого характерне членство держав, наявність установчого міжнародного договору, постійних органів, здійснення діяльності в інтересах держав. Неурядова міжнародна організація створюється на основі об'єднання фізичних або юридичних осіб у формі асоціацій, федерацій і діє в інтересах членів для досягнення конкретних цілей.

За предметом діяльності виділяють організації політичні, економічні, кредитно-фінансові, військово-політичні, з питань охорони здоров'я, культури, торгівлі тощо. За колом учасників міждержавні організації поділяються на універсальні, відкриті для участі всіх держав (ООН та її спеціалізовані установи), і регіональні, членами яких можуть бути держави одного регіону. За компетенцією розрізняють організації загальної та спеціальної компетенції. За характером повноважень міжнародні організації поділяються на міждержавні та наддержавні (наднаціональні).

Література: [1]; [3]; [8]; [19]; [22].

Завдання 1

Поясніть, чому міжнародні організації називають вторинними та похідними інститутами міжнародних відносин.

Завдання 2

Визначте критерії класифікації міжнародних організацій. Підберіть приклади міжнародних організацій відповідно до визначених на основі критеріїв типів організацій.

Завдання 3

Розкажіть, чому держави делегують певні завдання й обов'язки міжнародним організаціям, а не взаємодіють безпосередньо. Обґрунтуйте основні вигоди держав від делегування компетенції міжнародним організаціям.

Завдання 4

Визначте міжнародні організації, що мають ознаки над-національності. Охарактеризуйте їх.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення міжнародної організації та назвіть основні ознаки, які дозволяють віднести організацію до категорії «міжнародна».
2. Як називається установчий документ, що засвідчує створення міжнародної організації?
3. Як діяльність міжнародних організацій впливає на регулювання взаємовідносин між країнами?
4. Охарактеризуйте юридичну природу права міжнародних організацій.
5. Які підходи існують до типології та класифікації міжнародних організацій?
6. Як поділяють міжнародні організації за предметом діяльності?
7. Наведіть основні відмінності міжнародних урядових та неурядових організацій.
8. Які риси притаманні сучасному етапу розвитку міжнародних організацій?
9. Що відрізняє міжнародні організації від інших міжнародних утворень (конференцій, комісій, комітетів)?
10. Наведіть приклади взаємодії права міжнародних організацій та міжнародного права.

Практичне заняття 2

МІЖНАРОДНА МІЖУРЯДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ЗАВДАННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Поняття міжнародної міжурядової організації.
2. Риси міжнародної міжурядової організації.
3. Проблеми визначення поняття «Право міжнародних організацій».
4. Класифікація міжнародних організацій.
5. Основні функції міждержавних організацій.
6. Механізм функціонування міжнародних організацій.
7. Порядок утворення міжнародних міжурядових організацій.
8. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних міжурядових організацій.

Ключові терміни та поняття: суб'єкт міжнародного права, правосуб'єктність, міжнародна правоздатність, публічне право.

Основні теоретичні відомості

Поняття суб'єкта міжнародного права нерозривно пов'язано з характеристикою предмета міжнародно-правового регулювання. Традиційне уявлення про міжнародне право як регулятора міждержавних відносин зумовило таке розуміння поняття суб'єкта міжнародного публічного права, яке істотно відрізняється від поняття суб'єкта національного (внутрішньодержавного) права.

Суб'єкт міжнародного права — це самостійне утворення, що є учасником міжнародних правовідносин, володіє міжнародними правами й обов'язками й може брати участь в утворенні та реалізації міжнародно-правових норм. Із поняттям суб'єкта міжнародного права тісно пов'язане й поняття міжнародної правосуб'єктності як узагальнюючої характеристики правового статусу певного учасника міжнародних правовідносин.

Міжнародна правосуб'єктність — це якісна характеристика статусу суб'єкта міжнародних правовідносин, що виражає його здатність самостійно брати участь у цих правовідносинах, підпорядковуватися нормам міжнародного права та володіти міжнародними правами та обов'язками.

На відміну від національних правових систем, де зміст правосуб'єктності визначається та забезпечується державою, в міжнародному праві немає органів, які б стояли над суб'єктами й встановлювали для них загальнообов'язкові правила поведінки. Суб'єкти міжнародного права самі можуть формувати міжнародно-правові норми та забезпечувати їх дотримання, тому міжнародна правосуб'єктність має деякі елементи, не властиві правосуб'єктності в національному праві. До елементів міжнародної правосуб'єктності слід відносити здатність бути носієм міжнародних прав і обов'язків (міжнародна правоздатність); набувати міжнародні права та здійснювати міжнародні обов'язки; самостійно нести міжнародно-правову відповідальність за свої дії; брати участь у процесі міжнародної правотворчості; забезпечувати виконання норм міжнародного права.

Правосуб'єктність міжнародних організацій виражається в тому, що вони можуть укладати договори з державами й іншими мі-

жнародними організаціями; нести міжнародно-правову відповідальність за свої дії; звертатися до держав та інших міжнародних організацій із вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної міжнародним правопорушенням; обмінюватися офіційними представництвами з державами й іншими міжнародними організаціями; наділяти своїх посадових осіб привілеями й імунітетами тощо. Говорячи про завдання та принципи діяльності міжнародних організацій, слід зазначити, що вони залежать від цілі їх створення. У сучасній міжнародній системі існують різні за значенням, реальною вагою й формальними ознаками міжнародні організації. За предметом діяльності розрізняють загальнополітичні та спеціальні (економічні, науково-технічні, кредитно-фінансові, військові, з питань розвитку та ін.) міжнародні організації.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) — універсальна організація, яка виконує й загальнополітичні, й спеціалізовані функції, оскільки включає більш ніж 30 взаємопов'язаних об'єднань. Вона охоплює 193 країни світу і є центром розв'язування проблем, із якими стикається людство. Вона діє в напрямках дотримання прав людини, охорони довкілля, боротьби з хворобами і скорочення масштабів бідності тощо. До спеціальних установ ООН належать Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний союз електророзв'язку (МСЕ), Всесвітній поштовий союз (ВПС), Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Світова організація торгівлі (СОТ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та ін.

До загальнополітичних організацій належить Рада Європи, основне завдання якої полягає в захисті прав людини та верховенства права. До цієї організації разом із країнами Європи входить й Україна та такі пострадянські країни, як Росія, Молдова, Грузія, Азербайджан, Вірменія.

Співдружність Незалежних Держав (СНД) — регіональна міжнародна організація, до якої входять деякі пострадянські країни (Білорусь, Росія, Україна, Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Узбекистан).

Європейський Союз (ЄС) – це спеціалізована організація, що відіграє величезну роль у міжнародних відносинах. Країни ЄС зобов'язалися проводити спільний зовнішньополітичний курс, узгоджувати основні напрямки економічної, екологічної та соціальної політики.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО, або Північноатлантичний Альянс) — міжнародна військово-політична організація, основним принципом діяльності якої є система колективної оборони: спільні організовані дії усіх її членів, якщо виникне загроза ззовні. Нині НАТО — один із провідних компонентів безпеки в усьому світі.

Література: [1]; [3]; [8]; [19]; [22].

Завдання 1

Назвіть та проілюструйте на прикладах функції сучасних міжнародних організацій.

Завдання 2

Розкрийте особливості регіональних організацій на пострадянському просторі.

Завдання 3

Охарактеризуйте взаємини України з НАТО в контексті захисту національних інтересів.

Завдання 4

Визначте роль міжнародних організацій у формуванні міжнародного громадянського суспільства.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення міжнародної правосуб'єктності. У чому виражається правосуб'єктність міжнародних організацій?
2. За якими критеріями визначається суб'єкт міжнародного права?
3. Назвіть права та обов'язки суб'єктів міжнародного права, які становлять зміст міжнародної правоздатності.
4. Чому держава є основним суб'єктом міжнародного права?
5. Чи можуть фізичні особи стати суб'єктами міжнародної відповідальності?
6. Назвіть головні цілі й функції міжнародних організацій.

7. Яка міжнародна організація має найбільш розгалужену просторову організацію?
8. Розкажіть про структуру ООН. Які спеціалізовані організації входять до її складу?
9. Назвіть загальнополітичні міжнародні організації. Які функції вони виконують?
10. Пригадайте, членом яких міжнародних організацій є Україна.

Практичне заняття 3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

1. Поняття, предмет регулювання та юридична природа «внутрішнього» права міжнародних організацій.
2. Участь міжнародної міжурядової організації в міжнародній нормотворчості.
3. Методи прийняття рішень у рамках міжнародних міжурядових організацій.
4. Класифікація та принципи формування органів міжнародних міжурядових організацій.
5. Принципи підбору персоналу міжнародних міжурядових організацій.

Ключові терміни та поняття: внутрішнє право, зовнішнє право, правові норми, правотворчість, наднаціональність.

Основні теоретичні відомості

Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій, умовно можна поділити на три групи: внутрішнє право, зовнішнє право та специфічні правові норми.

Внутрішнє право (власне право) — норми, які регламентують діяльність самих міжнародних організацій, визначають характер функцій та правовий стан різних категорій персоналу, регулюють порядок вирішення майнових, фінансових та інших питань. У внутрішньому праві розрізняють конституційне право, адміністративне право, фінансове та бюджетне право.

Зовнішнє право — норми, які фіксують місце міжнародної організації в загальній системі міжнародних відносин: правовий інструмент, за допомогою якого міжнародна організація забезпечує

свій статус у конкретних умовах її місцеперебування, зв'язки з державами та іншими міжнародними й національними організаціями.

Наднаціональність — сукупність юридично закріплених повноважень, якими держави наділяють визначений міжнародний орган для цілеспрямованого регулювання їх взаємовідносин відповідно до компетенції держав-членів, навіть без їх згоди. Основними особливостями наднаціональної міжнародної організації є право міжнародної організації на втручання в питання, що належать до внутрішньої компетенції держави згідно з її конституцією; покладання широких повноважень із визначення правил і налагодження контролю за їх дотриманням на непередставницькі органи, тобто міжнародних службовців; право організації своїми рішеннями зобов'язувати й уповноважувати фізичних і юридичних осіб держав-членів.

Кожна організація вибирає конкретні правові форми рішень і відповідні назви (наприклад, постанова, директива, регламент, рекомендація, рішення, звернення тощо).

На стадії постановки питання пропозиція про обговорення та прийняття рішень одним із органів міжнародної організації може бути внесена членом міжнародної організації, групою членів цієї організації, іншим органом цієї міжнародної організації, іншою міжурядовою або неурядовою міжнародною організацією (при цьому неурядовим організаціям, на відміну від міжурядових, таке право надається на основі одностороннього рішення міжурядової організації).

У практиці діяльності міжнародних організацій існує чотири методи прийняття рішень. При одностайному методі рішення не може бути прийняте, якщо один із членів організації був відсутній або утримався від голосування. Мажоритарний метод передбачає прийняття рішення більшістю голосів. Консенсусний метод застосовується, коли не виникає заперечень із боку хоча б одного члена організації проти прийняття конкретного акта або документа. При методі «зважених» голосів члени організації мають неоднакову кількість голосів залежно від зазначених у статуті показників. Найпоширенішим у сучасних міжнародних організаціях є мажоритарний метод.

Література: [1]; [3]; [8]; [19]; [22].

Завдання 1

Більшість рішень міжнародних організацій не є обов'язковими для членів. Чим пояснюється їхній зростаючий вплив на економічні та міжнародно-політичні процеси?

Завдання 2

Визначте чинники самостійності та впливу міжнародних організацій на сучасному етапі розвитку.

Завдання 3

Розкажіть, чи є наднаціональність частини міжнародних організацій порушенням міжнародних норм про невтручання у внутрішні справи держав. Чи «загрожують» міжнародні організації суверенітету держав?

Завдання 4

Проаналізуйте принципи прийняття рішень на прикладі конкретних міжнародних організацій.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте порядок прийняття рішень міжнародними організаціями.
2. Які методи прийняття рішень існують у практиці діяльності міжнародних організацій? Який із цих методів найпоширеніший?
3. Назвіть основні принципи правового регулювання взаємодії держав.
4. Із яких структурних органів складається міжнародна організація?
5. Які норми та правила регулюють взаємодію міжнародних організацій та держав?
6. У чому полягає нормативно-регулююча функція міжнародних організацій?
7. Як називається установчий документ, що засвідчує створення міжнародної організації?
8. На основі чого припиняється існування міжнародної організації?
9. Які міжнародні організації можна віднести до організацій наднаціонального типу?
10. Хто може вносити пропозиції про обговорення питань і прийняття рішень міжнародною організацією?

Практичне заняття 4

ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРАВО МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Інститут постійних представництв держав при міжнародних організаціях: функції, порядок заснування.

2. Міжнародні службовці та постійне представництво при міжнародній організації.

3. Теоретичне обґрунтування привілеїв та імунітетів міжнародних міжурядових організацій та їх персоналу.

4. Спеціальні місії.

5. Запобігання злочинам проти осіб, що користуються міжнародним захистом.

6. Поняття, особливості відносин та джерела міжнародно-правового регулювання дипломатичного права міжнародних міжурядових організацій.

7. Положення про дипломатичне представництво України за кордоном; Закон України «Про дипломатичну службу»; Консульський статут України.

8. Інститут постійних представництв держав при міжнародних організаціях.

Ключові терміни та поняття: дипломатичне представництво, постійний представник, привілеї та імунітети, міжнародна конференція.

Основні теоретичні відомості

Правові основи інституту постійних представництв при міжнародних організаціях були закладені ще в Статуті ООН у повоєнний період та інших міжнародно-правових актах. Сьогодні діяльність постійних представників і постійних представництв при міжнародних організаціях регламентується Віденською конвенцією про представництво держав в їх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 р. Постійні представництва при міжнародних організаціях входять до системи зарубіжних органів зовнішніх зносин та є складовою дипломатичної служби держави, як і посольства.

Постійне представництво не акредитується, на відміну від посольства, при державі перебування, оскільки створюється виключно

но для підтримання зв'язків із організацією. Однак воно має користуватися всіма привілеями та імунітетами, що визначаються міжнародно-правовим чином.

Відповідно до Віденської конвенції, основними напрямками діяльності постійного представництва при міжнародній організації є:

- належне представництво держави-члена в організації;
- участь держави в переговорах у межах організації;
- забезпечення діяльності держави в межах організації;
- інформаційне забезпечення держави, що надсилає, щодо діяльності організації;
- захист національних інтересів держави щодо організації.

На відміну від дипломатичного представництва (посольства) діяльність постійного представництва при міжнародній організації здійснюється на тресторонній основі: держава, що надсилає представництво; організація; країна перебування штаб-квартири організації або її відділення.

Міжнародні службовці — це група осіб, наділених певними обов'язками, правами, повноваженнями, для виконання завдань та забезпечення ефективної діяльності міжнародної організації.

Як і у випадку функціонування постійних дипломатичних представництв, існує також необхідність гарантування для міжнародних організацій відповідного спеціального статусу, який би забезпечував реалізацію поставлених перед ними завдань і виключав негативний вплив державних органів, особливо держави місцезнаходження штаб-квартири організації, на внутрішні та зовнішні справи міжнародної організації. Гарантією такого статусу є система привілеїв та імунітетів. Таким чином, якість міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій виявляється, зокрема, у праві як самих організацій, так і їх посадових осіб на привілеї та імунітети. Сучасне міжнародне право надає привілеї та імунітети як універсальним, так і регіональним міжнародним організаціям. Зазвичай привілеї та імунітети міжнародних організацій визначаються в їх статутних документах, багатосторонніх конвенціях і двосторонніх угодах між організацією та державою перебування.

Питання привілеїв та імунітетів варто розглядати у двох аспектах. А саме: привілеї та імунітети міжнародних організацій і їх посадових осіб; привілеї та імунітети представників держав, що беруть участь у діяльності міжнародних організацій і конференцій.

Віденська конвенція 1975 р. про представництво держав у їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру всі привілеї та імунітети поділяє на дві групи: привілеї та імунітети самих органів зовнішніх зносин за кордоном і привілеї та імунітети співробітників цих органів. До першої групи належать такі основні привілеї та імунітети, як недоторканність приміщень представництв і делегацій в органах і на конференціях, недоторканність їхніх архівів і документів, податкові пільги, митні привілеї, право користуватися прапором та емблемою (гербом) держави, що направляє делегацію, на приміщеннях та транспортних засобах представництв та делегацій. До другої групи належить особиста недоторканність, недоторканність резиденції та майна, кореспонденції, імунітет від юрисдикції, звільнення від податків та зборів, свобода пересування та зв'язку, яка передбачає використання як дипкур'єрів, так і закодованих або шифрованих депеш.

Привілеї та імунітети міжнародних організацій і їх посадових осіб мають функціональний характер, тобто вони надаються для досягнення організацією своєї мети й для безперешкодного виконання її посадовими особами своїх функцій. На практиці це означає, що вони діють тоді, коли посадова особа перебуває при виконанні службових обов'язків. А тому вони значною мірою відрізняються від дипломатичних привілеїв та імунітетів. Ця відмінність полягає в тому, що обсяг вказаних привілеїв та імунітетів у міжнародних організаціях і їх посадових осіб вужчий, ніж обсяг привілеїв та імунітетів як самого дипломатичного представництва, так і його співробітників. Винятком із загального правила є категорія вищих посадових осіб: генеральний секретар організації і його заступники, а також члени Міжнародного Суду ООН, які користуються дипломатичними привілеями та імунітетами.

Інститут міжнародних організацій тісно пов'язаний із інститутом міжнародних конференцій. У сучасному міжнародному праві під терміном міжнародна конференція розуміють тимчасовий міжнародний орган, у якому беруть участь офіційні представники трьох і більше держав або інших суб'єктів міжнародного права, з можливим представництвом від третіх держав, міжурядових і неурядових організацій як спостерігачів, який має узгоджені між учасниками мету, компетенцію і правила процедури. Міжнародні конференції можуть мати різні найменування: конгрес, нарада, конференція тощо, проте це не має юридичного значення.

У міжнародних відносинах залежно від сфери діяльності міжнародні конференції поділяються на мирні, політичні, економічні, дипломатичні та змішані. Зазвичай метою міжнародної конференції є розробка й ухвалення тексту міжнародного договору; обговорення певної міжнародної проблеми або проблем і ухвалення спільної заяви; обмін думками та інформацією з певної міжнародної проблеми або проблем і вироблення рекомендацій.

Міжнародні конференції для забезпечення успішності своєї роботи приймають правила процедури — нормативний акт так званого внутрішнього, або адміністративного, права конференцій. Вони покликані регламентувати всі аспекти діяльності конференції з метою досягти її ефективної та плідної роботи. Правила процедури виконують дві основні функції: стабілізуючу й творчу. З одного боку, вони мають закріплювати міжнародні процесуальні відносини, що вже склалися, а з іншого — сприяти їх розвитку та вдосконаленню. Обидві функції взаємопов'язані й здійснюються паралельно.

Попри те, що кожна конференція розробляє власні процедурні норми, які регулюють різні сторони її діяльності, можна виокремити чотири аспекти, що підлягають регламентації правилами процедури будь-якої конференції: статус делегацій як офіційних представників держав-учасниць; статус посадовців конференції; правове становище та порядок діяльності секретаріату конференції та його виконавчого глави; порядок ухвалення рішень конференцією.

Література: [1]; [3]; [6]; [9]; [10]; [11]; [12]; [14]; [19]; [22]; [23]; [27].

Завдання 1

Назвіть функції, порядок утворення та класи дипломатичних представництв. Який порядок призначення та відкликання голів дипломатичних представництв?

Завдання 2

Визначте особливості привілеїв та імунітетів персоналу консульських закладів.

Завдання 3

Охарактеризуйте основні риси сучасної моделі дипломатії.

Завдання 4

Визначте нормативні засади дипломатичної служби.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Яким нормативно-правовим актом регулюється діяльність постійних представництв і постійних представників?
2. Назвіть привілеї та імунітети дипломатичного представництва.
3. Чим відрізняються привілеї та імунітети міжнародних організацій від дипломатичних привілеїв та імунітетів?
4. Які існують органи зовнішніх зносин держав?
5. Назвіть функції дипломатичного представництва.
6. Дайте визначення поняття «дипломатичний корпус».
7. Назвіть дипломатичні привілеї та імунітети.
8. Які існують привілеї та імунітети міжнародних організацій та їх персоналу?
9. Назвіть функції постійних представництв держав при міжнародних організаціях.
10. Які види консульських установ існують?

Практичне заняття 5

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій.
2. Специфіка та юридичні підстави відповідальності міжнародних міжурядових організацій.
3. Класифікація міжнародних правопорушень держав.
4. Види й форми відповідальності держав за міжнародні правопорушення.
5. Абсолютна (об'єктивна) відповідальність міжнародних міжурядових організацій. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів.

Ключові терміни та поняття: правова відповідальність, підстави відповідальності, міжнародне правопорушення, суб'єкт міжнародного правопорушення.

Основні теоретичні відомості

Існування інституту міжнародно-правової відповідальності є необхідною передумовою функціонування міжнародного права, забезпечення миру та світового правопорядку.

Міжнародно-правова відповідальність — це обов'язок суб'єкта міжнародного права усунути шкоду, заподіяну іншому суб'єкту

міжнародного права в результаті порушення міжнародно-правового зобов'язання.

Суб'єктами міжнародного правопорушення є міжнародні організації та держави-правопорушники, які безпосередньо несуть міжнародно-правову відповідальність. Суб'єктами міжнародних претензій є держави та міжнародні організації, які вимагають відшкодування заподіяної шкоди або застосовують певні заходи щодо держави-правопорушника.

Міжнародно-правова відповідальність настає за наявності передбачених міжнародним правом підстав, серед яких виділяють юридичні, фактичні та процесуальні підстави.

Юридичні підстави відповідальності — це сукупність юридично обов'язкових міжнародно-правових актів, на підставі яких певне діяння кваліфікується як міжнародне правопорушення. Ці підстави можуть закріплюватися в міжнародних договорах, звичаях, рішеннях міжнародних судових установ, односторонніх зобов'язаннях держави тощо.

Фактичною підставою відповідальності є міжнародне правопорушення, тобто діяння (дія чи бездіяльність) суб'єкта міжнародного права, що порушує норми міжнародного договору чи звичая та завдає іншому суб'єкту, групі суб'єктів чи усьому міжнародному співтовариству матеріальної або нематеріальної шкоди.

Під діянням суб'єкта міжнародної відповідальності слід розуміти дії, бездіяльність, рішення та інші акти органів чи посадових осіб цього суб'єкта (держави, міжнародної організації). У міжнародному праві склалася презумпція, згідно з якою держава несе відповідальність за будь-які діяння її органів, посадових осіб, а також військовослужбовців.

Процесуальні підстави відповідальності — це винесене компетентним органом із дотриманням встановленої процедури рішення про застосування до міжнародної організації чи держави-правопорушника заходів міжнародної відповідальності.

Від специфіки міжнародного правопорушення залежить, який вид відповідальності нестиме держава-порушник. За деякі правопорушення можуть застосовуватися обидва види відповідальності одночасно.

У рамках нематеріальної відповідальності виокремлюють такі форми: репресалія, реторсія, сатисфакція, репарація, реституція.

Репресалії – правомірні примусові дії держави, що мають на меті відновлення своїх прав, порушених іншою державою. Реторсії – правомірні примусові дії держави у відповідь на недружній акт із боку іншої держави, за допомогою якого посадові, фізичні або юридичні особи першої держави були поставлені в дискримінаційні умови. Сатисфакція виражається в наданні державою-порушницею задоволення постраждалій державі. Санкції — це індивідуальні або колективні правомірні примусові заходи, вжиті проти держави-порушниці, для припинення її неправомірного поведження або покарання за таке поведження. Індивідуальні санкції, які застосовуються потерпілою державою щодо держави-порушниці, не можуть включати використання збройної сили. Найчастіше вони зводяться до часткового або повного розриву торгово-економічних відносин, транспортних зв'язків, спортивних контактів. Колективні санкції можуть використовуватися лише на підставі рішення Ради Безпеки ООН щодо держав, чиї дії становлять загрозу миру або порушення миру. Репарації — це відшкодування потерпілій від агресії державі матеріальної шкоди грошима, натурою або послугами. Реституція — одна з форм матеріальної відповідальності, що полягає у поверненні в натурі майна, неправомірно вилученого й вивезеного воюючою державою з території супротивника.

Література: [1]; [3]; [4]; [8]; [9]; [10]; [11]; [14]; [17]; [19]; [22]; [25].

Завдання 1

Охарактеризуйте форми матеріальної та нематеріальної відповідальності міжнародних організацій.

Завдання 2

Назвіть міжнародні організації та проблеми втручання в сучасному світі (миротворчі акції, гуманітарна інтервенція і т. д.).

Завдання 3

Розкрийте сутність гуманітарної інтервенції та принцип «примушування до миру» в діяльності міжнародних організацій.

Завдання 4

Проаналізуйте чинники, що легітимізують застосування міжнародними організаціями санкцій.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття «міжнародно-правова відповідальність».
2. Які існують підстави міжнародно-правової відповідальності держав?
3. Які бувають міжнародні правопорушення з боку держав?
4. Назвіть види та форми відповідальності держав за міжнародні правопорушення.
5. Чи існує відповідальність держав у зв'язку з діяльністю, не забороненою міжнародним правом?
6. За якими ознаками поділяють міжнародні правопорушення на міжнародні злочини й делікти?
7. Чи існує міжнародна кримінальна відповідальність індивідів?
8. Які санкції можуть бути застосовані проти держави-порушниці?
9. Назвіть основні ознаки міжнародного правопорушення.
10. Які підходи до поділу відповідальності на види існують у міжнародній юридичній практиці?

Практичне заняття 6

МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. Виникнення та становлення міжнародних неурядових організацій.
2. Види міжнародних неурядових організацій.
3. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації міжнародного економічного права.
4. Неурядові організації й боротьба за соціально відповідальний бізнес.
5. Консультативний статус міжнародних неурядових організацій в ООН.
6. Роль міжнародних неурядових організацій у формуванні норм сучасного міжнародного права та їх застосуванні.

Ключові терміни та поняття: неурядова організація, міжнародно-правова суб'єктність, політико-правовий статус неурядової міжнародної організації, суб'єкти міжнародних правовідносин, консультативний статус, компетенція міжнародної неурядової організації.

Основні теоретичні відомості

Міжнародні неурядові організації утворюються громадськими групами та юридичними особами для встановлення міжнародного

співробітництва з актуальних питань міжнародного життя, надання професійних консультацій тощо. Різниця між урядовими та неурядовими організаціями лежить в їх правовій основі. Неурядові структури впливають на світовий політичний процес як у глобальному, так і в регіональному вимірах; репрезентують широкі суспільні інтереси, що виходять за межі окремих держав; здійснюють безпосередній тиск на уряди; контролюють виконання міжнародних угод; забезпечують аналіз та експертну оцінку політичних проблем; сприяють ефективності та оптимізації міжнародного співробітництва.

Міжнародна неурядова організація — це організація некомерційного характеру, створена не на основі міжурядової угоди, однак відповідно до нормативного акта держави-місцеперебування для здійснення діяльності в двох і більше державах відповідно до основних принципів і норм міжнародного права.

Критерії, за якими визначається міжнародна неурядова організація:

- створена не на основі міжурядової угоди;
- має відділення принаймні в трьох країнах;
- має бути визнана принаймні однією країною чи мати консультативний статус у міжурядовій організації;
- має отримувати гроші більше ніж з однієї країни;
- має діяти відповідно до Статуту ООН і загальної Декларації прав людини;
- відсутність цілей, пов'язаних із отриманням прибутку.

Установчі документи неурядових організацій не є міжнародними угодами та не регламентуються нормами міжнародного публічного права. Тому міжнародні неурядові організації, на відміну від державних, не виступають суб'єктами міжнародного права.

Членами міжнародних неурядових організацій, на відміну від міждержавних, у роботі яких беруть участь представники урядів, є приватні особи, національні організації, або й ті та інші одночасно. До більшості неурядових організацій входять колективні члени — національні асоціації, національні групи, національні професійні організації тощо.

Література: [1]; [3]; [16]; [18]; [20].

Завдання 1

Охарактеризуйте міждержавні й міжнародні неурядові організації за такими критеріями: правосуб'єктність, членство, форми діяльності, види, юридична сила рішень, що приймаються, механізми впливу на міжнародне життя.

Завдання 2

Розкрийте суть міжнародної неурядової організації та наведіть приклади відомих вам неурядових організацій.

Завдання 3

Розкажіть, як удосконалюватиметься механізм співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Визначте сутність і правовий статус міжнародних неурядових організацій.
2. Які види міжнародних неурядових організацій існують? Наведіть приклади.
3. Яка роль міжнародних неурядових організацій?
4. Назвіть організаційні структури та форми діяльності міжнародних неурядових організацій.
5. Назвіть міжнародні неурядові організації економічного спрямування.
6. Який правовий статус мають неурядові організації?
7. Охарактеризуйте типові організаційні структури неурядових організацій. Наведіть приклади організаційних структур відомих вам міжнародних неурядових організацій.
8. Які форми діяльності притаманні сучасним неурядовим, економічним організаціям? Наведіть приклади.
9. Які тенденції розвитку міжнародних неурядових організацій?
10. Охарактеризуйте існуючий механізм співробітництва між міждержавними та неурядовими організаціями.

Практичне заняття 7

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)

1. Історія створення ООН. Цілі й принципи ООН.
2. Підтримання міжнародного миру й безпеки як головна мета ООН.
3. Кодифікація принципів міжнародного права в Статуті ООН.

4. Членство в ООН. Первісні члени ООН. Умови й порядок прийому в члени ООН. Членство в ООН України й Білорусі.

5. Припинення й зупинення членства в ООН.

6. Зміни Статуту ООН. Порядок прийняття й набуття чинності поправок до Статуту ООН.

7. Місце й роль ООН у сучасному світі.

Ключові терміни та поняття: ООН, Генеральна Асамблея, спеціалізовані установи, Статут ООН, первісні члени, міжнародне співробітництво.

Основні теоретичні відомості

Першим практичним кроком на шляху до створення ООН стала прийнята в 1943 р. на конференції в Москві Декларація чотирьох держав — СРСР, США, Великобританії та Китаю — з питань загальної безпеки. У ній зазначалася необхідність заснування в найкоротший термін всесвітньої міжнародної організації для підтримання міжнародного миру та безпеки. Ці положення були підтверджені на Тегеранській конференції у 1943 р.

У ст. 1 Статуту ООН визначено основні цілі ООН:

– підтримання миру й безпеки за допомогою колективних заходів для відвернення й усунення загрози миру й придушення актів агресії чи інших порушень миру;

– розвиток дружніх відносин між націями;

– здійснення міжнародного співробітництва в розв’язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру;

– бути центром для погодження дій націй у досягненні цих цілей.

Відповідно до своїх цілей і завдань, ООН є універсальною організацією, відкритою для всіх миролюбних держав, які можуть і бажають ці зобов’язання виконувати. Прийняття держави в члени Організації здійснюється постановою Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки. У Статуті не уточнюється, яка кількість голосів потрібна для прийняття такого рішення.

Членами ООН є суверенні держави. За процедурою оформлення членства ст. ст. 3–4 Статуту розрізняють найперших членів і пізніше прийнятих членів Організації. Серед пострадянських республік лише Україна, Росія й Білорусь належать до найперших членів ООН.

Статут ООН (ст. 7) передбачає головні та допоміжні органи ООН. Останні, за потреби, можуть засновуватися відповідно до Статуту ООН. Головні органи Організації Об'єднаних Націй — Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний Суд, Секретаріат. Центральне місце в системі органів ООН посідають Рада Безпеки та Генеральна Асамблея.

Генеральна Асамблея ООН — дорадчий представницький орган, у якому представлені всі держави-члени ООН. Відповідно до Статуту ООН, Генеральна Асамблея відіграє істотну роль у діяльності ООН. Вона робить значний внесок у розробку й підготовку низки важливих міжнародних документів, кодифікації принципів і норм міжнародного права.

Генеральна Асамблея — демократичний орган. Кожний член незалежно від розмірів території, чисельності населення, економічної й військової могутності має один голос. Рішення з важливих питань приймаються більшістю Асамблеї.

Рада Безпеки має низку виключних повноважень. Вона є єдиним органом, правомочним приймати ухвали, пов'язані з діями ООН щодо підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки. Лише Рада Безпеки уповноважена приймати ухвалу про проведення примусових дій із застосуванням збройних сил. Рада Безпеки може приймати ухвали, обов'язкові для всіх членів Організації. Оскарження або перегляд їх у будь-якому іншому органі не допускається. Окрім основних функцій і повноважень Рада Безпеки виконує й низку інших: зокрема, разом із Генеральною Асамблеєю бере участь у прийнятті держав до членів ООН (ст. ст. 2–4), призначенні Генерального секретаря ООН (ст. 97), обранні суддів Міжнародного Суду (ст. 4 Статуту Міжнародного Суду) тощо.

На Секретаріат у цілому покладається обов'язок із забезпечення необхідних умов для роботи інших органів ООН: упорядкування протоколів, здійснення усних і письмових перекладів виступів і документів, опублікування резолюцій та інших матеріалів. Він покликаний здійснювати практичну роботу із втілення в життя програм і постанов, схвалених іншими органами ООН. Зокрема, діяльність Секретаріату включає в себе здійснення операцій із підтри-

мання миру за дорученням Ради Безпеки; організацію та проведення міжнародних конференцій із проблем, які мають світове значення; встановлення світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; підготовку досліджень із питань роззброєння, розвитку, прав людини. Також до його функцій належить реєстрація та опублікування міжнародних договорів.

Поняття спеціалізованої установи ООН увійшло в міжнародне право разом із Статутом ООН. Відповідно до ст. ст. 57, 63 Статуту, спеціалізованими установами ООН є міжнародні організації, які створені міжнародними угодами та наділені широкою міжнародною відповідальністю, визначеною установчими актами в галузях економічній, соціальній, а також культури, освіти, охорони здоров'я тощо та які підтримують зв'язок із ООН.

За сферою своєї діяльності вони можуть бути поділені на три основні групи. Перша група — спеціалізовані установи економічного характеру. До неї належать 12 організацій, а саме: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО), Організація міжнародної цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна морська організація (ІМО), Всесвітній поштовий союз (ВПС), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), Всесвітня метеорологічна організація (ВМО), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСГР), Організація Об'єднаних Націй із промислового розвитку (ЮНІДО).

До другої групи відносяться спеціалізовані установи соціального характеру: Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Третю групу становлять установи культурно-гуманітарного характеру: Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ).

Спеціалізовані установи — це постійно діючі міжнародні організації, юридична природа яких подібна до інших міжнародних організацій.

Література: [1]; [3]; [4]; [5]; [6]; [8]; [12]; [19]; [22].

Завдання 1

Розкрийте зміст проблеми реформування ООН. Визначте основні напрямки реформування Організації.

Завдання 2

Розкажіть, чи можна розглядати ООН як майбутню модель політичної організації світу.

Завдання 3

Опишіть структуру та принципи прийняття рішень ООН.

Завдання 4

Розкрийте особливості ООН та неурядових міжнародних організацій. Статус неурядових міжнародних організацій при ООН, умови його набуття.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте основні етапи становлення ООН. Які були підстави для створення ООН?
2. Проаналізуйте структуру ООН.
3. Визначте мету та принципи діяльності ООН.
4. Охарактеризуйте діяльність ООН у соціально-економічній, військово-політичній, гуманітарній сферах.
5. Визначте місце ООН у системі міжнародних організацій.
6. Назвіть основні елементи структури ООН.
7. Коли Україна стала членом ООН?
8. Що є вищим органом ООН? Який порядок прийняття ним рішень?
9. Які функції Ради Безпеки ООН?
10. Визначте роль Генеральної Асамблеї в діяльності ООН?

Практичне заняття 8

СИСТЕМА ГОЛОВНИХ ОРГАНІВ ООН

1. Органи ООН. Система органів ООН. Головні та допоміжні органи.
2. Генеральна Асамблея: склад, представництво, функції і повноваження.
3. Рада Безпеки та її склад.
4. Економічна й соціальна рада (ЕКОСОП).

5. Міжнародний Суд. Склад Суду, порядок обрання суддів. Питання про обов'язкову юрисдикцію.

6. Секретаріат ООН, адміністративно-технічні функції й організаційна структура Секретаріату.

7. Рада з опіки: цілі, функції, склад. Угоди про опіку.

Ключові терміни та поняття: система органів, міжнародне співробітництво, спеціалізовані установи, членство держав, миротворчі місії.

Основні теоретичні відомості

Як і будь-яка міжнародна організація, ООН має власну систему органів. Відповідно до Статуту, всі органи ООН поділяються на дві групи: головні й допоміжні. Головних органів шість: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат. Хоча в Статуті ООН всі зазначені органи іменуються головними, роль і значення їх у діяльності Організації Об'єднаних Націй неоднакова. Найвагоміша роль у справі підтримки міжнародного миру й безпеки належить Генеральній Асамблеї та Раді Безпеки ООН.

Генеральна Асамблея є головним політичним консультативним органом ООН. Кожна держава може бути представлена в ній делегацією щонайбільше з п'яти осіб. Одна держава має в Генеральній Асамблеї один голос. Кожна країна представлена дипломатом високого рангу.

Рада Безпеки, згідно зі Статутом, несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки. Рада Безпеки складається з 15 держав — членів ООН: п'яти постійних (Велика Британія, КНР, Росія, США, Франція) та 10 непостійних, що обираються Генеральною Асамблеєю на дворічний строк. Кожен член Ради має один голос. На відміну від інших органів ООН, лише Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Економічна й соціальна рада (ЕКОСОП) — головний орган із координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних із ООН. Важливість цього органу засвідчує той факт, що на нього припадає майже 70 % всіх бюджетних ресурсів, а також персоналу ООН. Економічна й соціальна рада уповноважена обговорювати міжнародні економічні й соціальні проблеми глобаль-

ного й міжгалузевому характеру та розробляти рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН; проводити дослідження, складати доповіді, розробляти рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам; скликати міжнародні конференції та розробляти для подання Генеральній Асамблеї проекти конвенцій із питань, що входять до її компетенції; погоджувати діяльність спеціалізованих установ через консультації з ними та надавати рекомендації тощо.

Рада з опіки — орган, на який покладено завдання спостереження за управлінням підопічними територіями (територіями, що були колоніями). Рада уповноважена вимагати й розглядати звіти держав, що управляють цими територіями щодо політичного, економічного, соціального прогресу підопічних територій, розглядати (консультуючись із місцевою владою) петиції з підопічних територій і направляти туди спеціальні місії.

Міжнародний Суд — головний судовий орган ООН, до юрисдикції якого входять усі питання, що передаються йому державами, і всі питання, передбачені Статутом ООН і чинними договорами й конвенціями. Цей орган складається з 15 суддів, яких окремо обирають Генеральна Асамблея та Рада Безпеки на дев'ять років. Судді обираються за рівнем кваліфікації, а не за національною ознакою. Країни-члени можуть передавати на розгляд Міжнародного Суду справи про прикордонні суперечки, право на рибну ловлю, право на корисні копалини та інші спірні питання. Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть консультуватися з Міжнародним Судом з будь-якого питання.

Секретаріат — адміністративний орган ООН, який обслуговує інші органи, виконує програми та втілює в життя політику, розроблену ними. Робота Секретаріату зводиться до керівництва операціями з підтримування миру; організації міжнародних конференцій із проблем світового значення; підготовки оглядів світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; здійснення досліджень; перекладу виступів, документів; забезпечення світових засобів масової інформації відомостями про діяльність ООН.

Література: [1]; [3]; [4]; [5]; [6]; [12]; [19]; [22].

Завдання 1

Розкажіть, чи можна розглядати ООН як майбутню модель політичної організації світу? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 2

Визначте основні аспекти діяльності Економічної й соціальної ради у сфері міжнародного економічного співробітництва.

Завдання 3

Оцініть роль ООН у формуванні міжнародного громадянського суспільства.

Завдання 4

Опишіть принципи проведення миротворчих операцій ООН.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте організаційну структуру ООН.
2. Які держави можуть бути членами ООН?
3. Визначте місце Ради Безпеки в організаційній структурі ООН.
4. Які повноваження Генеральної Асамблеї ООН?
5. Які регіональні комісії функціонують під керівництвом ЕКОСОП?
6. Визначте основні напрями діяльності Секретаріату ООН.
7. Які основні функції ООН у розв'язанні міжнародних проблем економічного характеру?
8. Назвіть основні проблеми й суперечності в діяльності ООН.
9. Як визначається розмір внесків держав-учасниць ООН?
10. У яких напрямках Україна співпрацює з ООН?

Практичне заняття 9

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ УСТАНОВИ ТА ІНШІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ООН

1. Загальна характеристика спеціалізованих установ ООН.
2. Положення Статуту про спеціалізовані установи ООН.
3. Поняття спеціалізованих установ ООН.
4. Угоди ЕКОСОП зі спеціалізованими установами ООН.
5. МАГАТЕ: компетенція, структура, розвиток.

Ключові терміни та поняття: спеціалізовані установи, міжнародні угоди, міжнародна співпраця, міжнародна відповідальність, право міжнародних договорів.

Основні теоретичні відомості

Сфера безпеки не є єдиною функцією ООН. Не менш значущою для світового розвитку є діяльність Організації в інших напрямках. У ст. 1 (3) Статуту ООН зафіксовано запровадження «міжнародної співпраці у розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру».

Спеціалізовані установи ООН — це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжнародних договорів, що мають широку міжнародну відповідальність у сфері економічній, соціальній, культури, освіти, охорони здоров'я й інших подібних сфер і пов'язані з ООН за допомогою ЕКОСОП спеціальними міжнародними угодами.

Спеціалізовані установи ООН характеризуються такими рисами: 1) договірна основа діяльності; 2) широка міжнародна відповідальність, визначена в Статуті ООН; 3) спеціалізований характер діяльності в соціально-економічній і гуманітарній сферах; 4) наявність зв'язку з ООН. Цей комплекс правових факторів зумовлює виділення спеціалізованих установ ООН в особливу групу міжнародних організацій.

Ці міжнародні організації за сферою діяльності можуть бути поділені на три групи. Першу утворюють спеціалізовані установи ООН економічного характеру, тобто ті, які функціонують у сфері міжнародної торгівлі, фінансів, транспорту і зв'язку. До них належать МБРР, МВФ, МФК, МАР, Міжнародне агентство з інвестиційних гарантій (МАІГ), Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних спорів (МЦВІС), ФАО, МФСТР, ІМО, ІКАО, МСЕ, ВМО, ЮНІДО.

До другої групи входять спеціалізовані установи ООН соціального характеру: Міжнародна організація праці (МОП) та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Третю групу спеціалізованих установ утворюють організації культурно-гуманітарної спрямованості: ЮНЕСКО, ВОІВ, Всесвітня організація з туризму.

Існують дві міжнародні організації, чия діяльність має досить спеціалізований характер, але до складу спеціалізованих установ ООН вони не входять. Це Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) і Генеральна угода про тарифи й торгівлю (ГАТТ).

МАГАТЕ є єдиною універсальною міжнародною організацією з мирного використання атомної енергії. МАГАТЕ заохочує та спрямовує розвиток і використання атомної енергії в мирних цілях,

установлює норми ядерної безпеки, надає допомогу державам-членам шляхом технічного співробітництва та сприяє обміну науково-технічною інформацією про ядерну енергію.

МАГАТЕ складається з Генеральної конференції (вищий орган), Ради керуючих (виконавчий орган), Науково-консультативного комітету й Секретаріату. Центральні установи МАГАТЕ розташовані в Відні (Австрія).

Головна мета ГАТТ — це лібералізація світової торгівлі й постановка її на стабільну основу, сприяння цим економічному зростанню й розвитку, підвищенню добробуту народів світу.

Література: [1]; [3]; [4]; [5]; [6]; [12]; [19]; [22].

Завдання 1

Назвіть основні проблеми та суперечності в діяльності ООН.

Завдання 2

Охарактеризуйте спеціальні програми в структурі ООН, їх значення в системі міжнародних відносин.

Завдання 3

Визначте внесок ООН у збереження навколишнього середовища.

Завдання 4

Розгляньте права людини в діяльності міжнародних організацій.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення спеціалізованим установам ООН.
2. Назвіть основні риси спеціалізованих установ ООН.
3. На які основні групи поділяються міжнародні спеціалізовані організації та за якими ознаками?
4. Які організації спеціального характеру не входять до складу спеціалізованих установ ООН?
5. Охарактеризуйте сферу діяльності ЮНЕСКО.
6. Які регіональні комісії функціонують під керівництвом ЕКОСОП?
7. Через які спеціалізовані установи ООН регулює економічне співробітництво?
8. Яка організація системи ООН сприяє розвитку підприємств переробки, збуту та розподілу продовольчих та сільськогосподарських товарів?
9. Створення якого об'єднання європейських країн передбачало вільний обмін товарами й послугами?
10. Який Комітет Генеральної Асамблеї ООН розробив проект Конвенції про право міжнародних договорів?

Практичне заняття 10

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

1. Конституційно-правові засади зовнішньої політики України.
2. Принципи зовнішньої політики нашої держави.
3. Завдання і пріоритетні напрями зовнішньої політики України.
4. ООН і участь України в її утворенні та діяльності.
5. Членство України в європейських міжнародних структурах.
6. Співробітництво України з ОБСЄ.
7. Співробітництво України з країнами Чорноморського басейну.
8. Євросоюз і Україна. Співробітництво України з Євросоюзом.

Ключові терміни та поняття: зовнішня політика, коаліція, міжнародне співробітництво, універсальний міжнародний договір.

Основні теоретичні відомості

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки та зміцнення верховенства права в міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Співпраця з ООН в галузі роззброєння зводиться до зміцнення міжнародних інструментів і режимів у сфері контролю над озброєннями, нерозповсюдження зброї масового знищення тощо. Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль до спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН.

Україна є учасницею більшості універсальних міжнародних договорів, депозитарієм яких виступає Генеральний секретар ООН. У 2013 р. Україна була членом таких керівних органів ООН та спеціалізованих установ системи ООН: Комісії ООН із права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Комісії із соціального розвитку, Комісії з наркотичних засобів, Комітету з внесків, Виконавчої ради Структури ООН із питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, Комітету з інформації, Ради Організації ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), Адміністративної ради та Ради поштової експлуатації Всесвітнього поштового союзу, Програмного та бюджетного комітетів Всесвітньої організації інтелектуальної

власності (ВОІВ). Постійного представника України при ООН обрано Головою Шостого комітету (правові питання) 67-ї сесії ГА ООН.

Україна бере участь у діяльності Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), спрямованій на зміцнення регіонального співробітництва у сфері енергетики, транспорту, екології, економічної інтеграції. ЄЕК ООН є для нашої країни одним із важливих джерел технічної допомоги у вищевказаних галузях. Україна ефективно взаємодіє зі спеціалізованими установами ООН із багатьох питань глобального порядку денного, включаючи боротьбу з бідністю, охорону навколишнього середовища, вдосконалення системи охорони здоров'я тощо.

На окрему увагу заслуговує ґрунтовна робота, що здійснюється українською стороною на різних напрямках співробітництва з МАГАТЕ. Одним із актуальних завдань цього співробітництва є налагодження взаємодії України – ЄС – МАГАТЕ в рамках інтеграції енергетичних просторів. Прикладом успішної участі України в діяльності міжнародних організацій також може бути різнобічна взаємодія з ЮНЕСКО, спрямована на розширення міжнародного співробітництва наукових, освітніх, культурних інституцій.

На сучасному етапі міжнародного співробітництва дедалі більше уваги приділяється сільському господарству, в тому числі в контексті вирішення продовольчих, соціальних та екологічних проблем. Працюючи у складі п'яти комітетів та трьох комісій ФАО, українська сторона безпосередньо залучається до прийняття рішень у цій важливій сфері. Суттєвою перевагою співробітництва з ФАО є отримання Україною технічної допомоги для розвитку пріоритетних галузей АПК. Слід відзначити високу активність української сторони в міжнародному співробітництві в галузі охорони здоров'я, особливо в рамках ВООЗ. Україна залучалася до розробки низки договірних та стратегічних документів ВООЗ, у тому числі Рамкової Конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну, резолюцій Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Успішно розвивається співробітництво української сторони з Міжнародною організацією з міграції, провідна роль в якому належить Міністерству внутрішніх справ. Також МВС активно працює з Міжнародною організацією кримінальної поліції — Інтерполом.

Важливим вектором зовнішньої політики України є європейська інтеграція. Особливе значення надається співробітництву з Євро-

пейським Союзом, яке останнім часом набуває рис стратегічного. Крім того, активізувалося співробітництво України з НАТО, що проявляється у проведенні спільних навчань, підвищенні кваліфікації українських військових.

Отже, Україна бере активну участь у діяльності багатьох міжнародних організацій. Пріоритетного значення набуває співробітництво з країнами-членами в межах організацій — багатостороння дипломатія. Україна розширює свої міжнародні контакти, що позитивно впливає на її імідж.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [7]; [11]; [12]; [14]; [19]; [22]; [26].

Завдання 1

Розкрийте основні принципи зовнішньої політики України на різних хронологічних етапах.

Завдання 2

Охарактеризуйте відносини України з НАТО в контексті захисту національних інтересів.

Завдання 3

Розкажіть про перспективи співробітництва з Радою Європи.

Завдання 4

Охарактеризуйте особливості участі України в міжнародних фінансових організаціях (МВФ, Світовий банк, Міжнародна асоціація розвитку).

Запитання та завдання для самоперевірки

1. У яких напрямках Україна співпрацює з ООН?
2. Що означає позаблоковий статус України?
3. Участь українського контингенту в миротворчих операціях ООН.
4. Які проекти реалізує в Україні Рада Європи?
5. У межах якої організації створено міждисциплінарний орган співробітництва на рівні міністрів із питань боротьби з наркоманією і незаконним обігом наркотичних засобів?
6. Назвіть напрями й форми співробітництва України з НАТО.
7. Які програми реалізуються в межах співробітництва України з НАТО в економічній сфері?
8. Які програми реалізуються в межах співробітництва України з НАТО у військових галузях?
9. Із якого року Україна є учасницею Міжнародного валютного фонду?
10. У чому полягає співробітництво України з ОБСЄ?

Практичне заняття 11

МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ Й УКРАЇНА

1. Взаємовідносини між міждержавними неурядовими організаціями та міжнародними міжурядовими організаціями.
2. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ).
3. Соціалістичний Інтернаціонал (Соцінтерн).
4. Грінпіс.
5. Міжнародна торгова палата.
6. Міжнародний союз автомобільного транспорту.
7. Міжнародний олімпійський комітет.
8. Міжнародна організація з міграції.
9. Інтеграційні процеси на пострадянському просторі. Співдружність Незалежних Держав.
10. Євразійське економічне співтовариство. Питання про вступ України до Єдиного економічного простору.
11. Болонський процес у євроінтеграційному вимірі України.

Ключові терміни та поняття: неурядові міжнародні організації, суб'єкти міжнародного права, правосуб'єктність, інтеграційні процеси.

Основні теоретичні відомості

Актуальним для України є участь її представників у діяльності міждержавних неурядових організацій. З огляду на їх самоорганізацію, незаангажованість і велику підтримку в суспільстві вони якнайкраще сприяють реалізації в міжнародному житті волевиявлень широких кіл населення й здатні забезпечити дієвий громадський контроль за діяльністю національних урядів міжнародних установ.

Міжнародна неурядова організація — це організація некомерційного характеру, створена не на основі міжурядової угоди, однак відповідно до нормативного акта держави-місцеперебування для здійснення діяльності в двох і більше державах відповідно до основних принципів і норм міжнародного права. Фактично міжнародна неурядова організація становить об'єднання національних громадських організацій двох і більше держав для досягнення спільних цілей у міжнародному масштабі.

Однозначної відповіді на питання, чи є міжнародна неурядова організація суб'єктом міжнародного права, юристи-міжнародники не дають. Однак, оскільки вони отримують консультативний статус при міжурядових організаціях, а також мають певні права й обов'язки відповідно до міжнародних договорів, наприклад, згідно з Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р., Конвенцією проти апартеїду в спорті 1985 р., Європейською хартією місцевого самоврядування 1985 р. тощо, необхідно визнати, що міжнародні неурядові організації беруть участь у міжнародних відносинах, урегульованих нормами міжнародного права. Іншими словами, вони мають міжнародну правосуб'єктність, що правда правозастосовного характеру.

Україна з часу проголошення нею незалежності проводить активну політику щодо участі в провідних світових і європейських структурах та відстоюванні своїх інтересів на міжнародній арені. На сьогодні вона є державою-засновником, повноправним членом або спостерігачем у понад як 100 міжнародних політичних, економічних, екологічних і галузевих організаціях.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) — незалежна нейтральна організація, яка надає гуманітарну допомогу та захист жертвам війн, бойових конфліктів, внутрішніх безладів та інших подібних ситуацій. У своїй діяльності МКЧХ керується міжнародним гуманітарним правом. Червоний Хрест України надає допомогу жертвам чорнобильської катастрофи. Сімдесят відсотків гуманітарної допомоги, що надходить до України через Червоний Хрест, призначено для потерпілих унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Соціалістичний Інтернаціонал (Соцінтер) — неурядова міжнародна організація, яка об'єднує близько 160 соціалістичних, соціал-демократичних та лейбористських партій, і має статус дорадчої в ООН. Організація створена для урегулювання й запобігання конфліктів.

Грінпіс — міжнародна громадська екологічна організація, яка ставить за основну мету своєї діяльності досягти вирішення глобальних екологічних проблем, передусім шляхом привернення до них уваги громадськості та влади.

Головною місією Міжнародної торгової палати (ІСС) є стимулювання міжнародної торгівлі та інвестування, допомога бізнесу адаптуватися до викликів та переваг глобалізації. Міжнародний олімпійський комітет (МОК) — міжнародна організація, яка була

створена заради відродження Олімпійських ігор та поширення олімпійського руху.

Розпад СРСР та крах біполярної системи міжнародних відносин привели до появи нових акторів на міжнародній арені. Природне прагнення до виживання проявилось у створенні нової регіональної міжнародної організації — Співдружності Незалежних Держав (СНД), у межах якої функціонує ще декілька інтеграційних утворень. Тож СНД була створена як нове інтеграційне об'єднання, яке мало б забезпечувати економічні, політичні, військові, науково-технічні потреби країн пострадянського простору. Відносини між державами СНД регулюються на основі Статуту, який було прийнято в 1993 р. У Статуті СНД було визначено, що Співдружність будується на таких принципах міжнародного права, як непорушність державних кордонів, визнання існуючих кордонів і відмова від протиправних територіальних загарбань; територіальна цілісність держав і відмова від будь-яких дій, направлених на розчленування чужої території; незастосування сили чи погрози силою проти держав-членів; вирішення суперечок мирним шляхом; верховенство міжнародного права в міждержавних відносинах; невтручання у внутрішні та зовнішні справи один одного; добросовісне виконання прийнятих на себе зобов'язань; урахування інтересів один одного і Співдружності в цілому тощо.

Закономірним підсумком тих процесів, що відбувалися в країнах СНД, стало створення у 1993 р. Економічного союзу. Він мав створити умови для погодженої стратегії з усунення кризових явищ і реформування всієї економічної сфери СНД. Мета створення ЕС: глибока економічна інтеграція через створення спільного ринку для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, трудових ресурсів на спільному економічному просторі цих держав.

Процес об'єднання Європи, його поширення на схід і на прибалтійські країни супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Цей процес отримав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья, де були започатковані такі ініціативи.

Інтеграційний процес у науці й освіті має дві складові: формування співдружності провідних європейських університетів під егідою документа, названого Великою хартією університетів, та

об'єднання національних систем освіти й науки в європейський простір із єдиними вимогами, критеріями й стандартами. Головна мета цього процесу — консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки й вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях. У межах цього простору мають діяти єдині вимоги до визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільності громадян, що істотно підвищить конкурентоспроможність європейського ринку праці й освітніх послуг.

Література: [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [11]; [12]; [14]; [16]; [19]; [22]; [26].

Завдання 1

Охарактеризуйте особливості регіональних організацій на пост-радянському просторі.

Завдання 2

Розкажіть про історію створення, суперечності функціонування СНД.

Завдання 3

Розгляньте нормативно-правову діяльність неурядових організацій в Україні.

Завдання 4

Наведіть приклади найстаріших неурядових організацій. Коротко опишіть одну з них.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Що таке міжнародні неурядові організації?
2. Яка основна мета міжнародних неурядових об'єднань?
3. Назвіть основні напрями діяльності Міжнародної торгової палати.
4. Чи є міжнародна неурядова організація суб'єктом міжнародного права?
5. Із якими міжнародними неурядовими організаціями співпрацює Україна?
6. Які цілі ставить перед собою Соцінтерн?
7. Як співпрацює Україна з Міжнародною організацією з міграції?
8. Охарактеризуйте принцип діяльності Грінпіс.
9. Чим керується у своїй діяльності Міжнародний Комітет Червоного Хреста?
10. Визначте головну мету Болонського процесу.

Практичне заняття 12

МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

1. Система основних універсальних міжнародних організацій.
2. Світова організація торгівлі (СОТ).
3. Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк (СБ): структура, функції, порядок прийняття і юридична сила рішень.
4. Регіональні міжнародні економічні організації.

Ключові терміни та поняття: міжнародні фінанси, світовий фінансовий ринок, міжнародний фінансовий ринок, міжнародний валютний ринок, міжнародний ринок банківських кредитів, фінанси міжнародних організацій, міжнародні фінансові інституції.

Основні теоретичні відомості

Велику роль в економічних праввідносинах між державами відіграють міжурядові економічні організації, кількість яких постійно збільшується. Ці організації є постійно діючим механізмом, який дає можливість державам оперативного вирішувати питання міжнародного економічного життя. Міжнародні міжурядові економічні організації є постійним об'єднанням відповідних держав. Вони створюються на основі схваленої державами міжнародної угоди чи іншого установчого акта з метою координації зусиль для вирішення певних проблем. Функції та повноваження організації та її органів, як правило, визначаються так званим конституційним документом відповідної організації (статутом, конвенцією, угодою тощо). Міжнародні організації мають приблизно таку структуру: збори (що скликаються періодично) представників усіх держав-членів, виконавчий орган, а також у більшості випадків постійний секретаріат.

Світова організація торгівлі (СОТ) — єдина глобальна міжнародна організація, яка регулює питання торгівлі між країнами світу. Вона забезпечує інституційну та правову базу торговельної системи. Таким чином, після тривалого етапу становлення торговельних відносин торгівля набула якісно нової системи правового регулювання. СОТ має спеціальний статус організації ООН і є організаційно-правовою основою системи міжнародної торгівлі. Організація формує міжнародні правила, яких повинні дотримуватися

країни-члени при торговельних відносинах, а також забезпечує умови для проведення багатосторонніх переговорів, спрямованих на глобальну лібералізацію торгівлі. До створення СОТ торговельні відносини між країнами регулювалися Генеральною угодою з тарифів і торгівлі (ГАТТ), правонаступницею якої стала СОТ. Зараз повноправними учасниками СОТ є 146 держав, причому тільки 17 із них стали новими членами. Більше тридцяти держав мають статус спостерігача у СОТ. Переважна більшість із них, у тому числі Росія, Саудівська Аравія, Алжир, Україна, Казахстан, інші держави СНД (крім Туркменистану) перебувають на різних етапах приєднання до СОТ.

Розвитку зовнішньої торгівлі сприяла діяльність міжнародних фінансових інституцій. Найважливішу роль серед міжнародних фінансових інституцій відіграють так звані Бреттон-Вудські інститути — МВФ та СБ, які є важливою ланкою сучасної інституційної структури міжнародних валютних відносин.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) — міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН. Офіційну діяльність МВФ розпочав з березня 1947 р. Метою створення МВФ було сприяння міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, створення багатосторонньої системи платежів і розрахунків, підтримання рівноваги платіжних балансів країн — членів Фонду, вжиття системи заходів, спрямованих на регулювання валютних курсів, підвищення ступеня конвертованості валют, надання короткострокових кредитів країнам — членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організацію консультативної допомоги з фінансових і валютних питань. Отже, МВФ у своїй діяльності поєднує функції регулювання, фінансування, нагляду та консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин.

У межах Економічної та соціальної ради ООН діє п'ять організацій (комісій) регіонального спрямування: Європейська економічна комісія (ЄЕК), Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну (ЕКЛАК), Економічна комісія ООН для Азії і Тихого океану (ЕСКА-ТО), Економічна й соціальна комісія ООН для Західної Азії (ЕС-КЗА), Економічна комісія ООН для Африки (ЕКА).

Література: [1]; [3]; [12]; [14]; [19]; [22].

Завдання 1

Опишіть, яку роль відіграє МВФ у постійно змінному світовому фінансовому середовищі.

Завдання 2

Розкрийте суть міжнародних фінансів у широкому й вузькому розумінні.

Завдання 3

Розкажіть про СОТ та регулювання світової торгівлі. Розгляньте наслідки вступу України до СОТ.

Завдання 4

Опишіть історію та тенденції розвитку Бреттон-Вудських інститутів на сучасному етапі.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Що таке міжнародні організації та міжнародні фінансові інституції? Що між ними спільного, а що відмінного?
2. На основі чого створюються міжнародні міждержавні економічні організації?
3. Чим зумовлена поява міжнародних фінансових інституцій?
4. Які міждержавні організації належать до міжнародних економічних організації?
5. Охарактеризуйте організаційну структуру СОТ.
6. Назвіть регіональні міжнародні організації в Африці.
7. Що таке міжнародний фінансовий ринок? У чому полягає принципова відмінність міжнародного фінансового ринку від світового?
8. Правонаступницею якої міжнародної організації є СОТ?
9. Назвіть особливості прийняття рішень у МВФ.
10. Які основні напрями економічної діяльності ООН? Назвіть основні структурні підрозділи системи органів економічного й фінансового співробітництва в рамках ООН.

Практичне заняття 13

РАДА ЄВРОПИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

1. Створення Ради Європи (РЄ).
2. Цілі РЄ. Значення РЄ у політико-правовому об'єднанні Європи.
3. Головні органи РЄ, Комітет міністрів.
4. Парламентська Асамблея, Європейський Суд із прав людини. Венеціанська комісія.

5. Співробітництво між Україною та Радою Європи.
6. Європейський Союз. Європейська Рада. Європейський Парламент. Рада ЄС.

Ключові терміни та поняття: загальнополітичні організації, спеціалізовані організації, інтеграційні процеси, європейські цінності, принципи демократії, суверенітет держав, міжнародні конвенції.

Основні теоретичні відомості

Рада Європи, яка функціонує з 1949 р., є міжурядовою організацією, завданням якої є захист прав людини та верховенство права. Організація пропагує європейську культурну самобутність та розмаїття європейських культур, розв'язує проблеми, які існують у суспільстві (щодо національних меншин, расової міжетнічної нетерпимості, захисту навколишнього середовища, СНІДу, наркотиків, організованої злочинності тощо). Рада Європи допомагає утвердженню демократії в регіоні, підтримуючи політичні, законотворчі та конституційні реформи. До цієї організації разом із країнами Європи входить й Україна (з 1995 р.) та такі пострадянські країни, як Росія, Молдова, Грузія, Азербайджан, Вірменія.

У рамках РЄ прийнято понад 200 міжнародних конвенцій із актуальних питань, що є авторитетними джерелами міжнародного публічного права (зокрема, Європейська Конвенція про захист прав людини й основних свобод 1950 р., Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985 р., Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р. та ін.).

Держава, що висловила бажання вступити до РЄ, має відповідати таким умовам: правовий устрій та інститути повинні відповідати принципам демократії; народні представники мають обиратися шляхом вільних, рівних і загальних виборів. При розгляді кандидатур на вступ до організації беруть до уваги також наявність у державі форм плюралістичної демократії, гарантії здійснення свободи висловлення думки, захист національних меншин, дотримання основних принципів міжнародного права. Обов'язковою умовою вступу до РЄ є підписання Європейської конвенції з захисту прав людини й основних свобод 1950 р. та наступне визнання всієї сукупності її контрольних механізмів.

Головними статутними органами РЄ є *Комітет міністрів (КМ)* та *Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЕ)*. КМ є керівним органом. До його складу входять міністри закордонних справ держав-членів РЄ або їх постійні представники. Комітет міністрів визначає напрямки діяльності РЄ, розглядає та приймає рішення щодо висловлених Парламентською асамблеєю рекомендацій, пропозицій міжурядових комітетів та конференцій галузевих міністрів. Комітет міністрів затверджує програму діяльності РЄ та її бюджет. Рішення Комітету міністрів передаються урядам країн-членів РЄ як рекомендації або як європейські конвенції та угоди для визначення щодо участі в них.

Парламентська асамблея відіграє важливу роль у визначенні напрямків діяльності РЄ. Під час засідань Асамблеї предметом обговорень можуть бути питання, що визначають вплив на життя всієї Європи. Робота парламентарів також відіграє значну роль у визначенні напрямків діяльності Комітету міністрів. Крім того, продовжуючи розпочату роботу в національних парламентах, депутати ПАРЕ мають можливість впливати на рішення урядів своїх країн із кола питань, якими опікується Асамблея. Ухвалені Асамблеєю рішення мають рекомендаційний характер. Разом із тим вони часто беруться за основу майбутніх міжнародних угод, європейських конвенцій, які формують правову базу РЄ.

Венеціанська комісія — дорадчий орган РЄ з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям.

Європейський Суд із прав людини — це міжнародний судовий орган, розташований у місті Страсбург (Франція). Кількість суддів, із яких він складається, відповідає кількості держав-членів РЄ, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод. Суд застосовує Європейську Конвенцію з прав людини. Він покликаний перевіряти дотримання державами прав та гарантій їх забезпечення, передбачених Конвенцією. Це завдання Суд виконує, розглядаючи скарги (відомі як «заяви»), подані громадянами або, в деяких випадках — державами. Якщо Суд доходить висновку, що одне чи декілька з цих прав та гарантій їх забезпечення було порушено державою-членом РЄ, Суд виносить рішення

по суті. Рішення Суду є обов'язковим для держав, яких воно стосується.

Європейський Союз (ЄС) — політико-економічне інтеграційне об'єднання 27 країн Європи, утворене в 1993 р. ЄС поєднує ознаки міжнародної організації та держави, однак формально не є ні тим, ні іншим. Країни ЄС пройшли довгий інтеграційний шлях: від підписання в 1951 р. договору про створення Європейського об'єднання вугілля й сталі до Лісабонського договору 2007 р. про реформування ЄС. Він відіграє величезну роль у міжнародних відносинах. Країни ЄС зобов'язалися проводити спільний зовнішньополітичний курс, узгоджувати основні напрямки економічної, екологічної та соціальної політики.

У 1965 р. на основі Брюссельського договору було створено єдині органи Співтовариства. Єдиний Європейський акт 1986 р. оформив передачу ЄС повноважень у галузі охорони навколишнього середовища, культури й освіти, охорони здоров'я, технологічної і соціальної політики, єдиного митного простору. Угода 1990 р. врегулювала питання безперешкодного переміщення через кордони країн — членів ЄС товарів, робочої сили та капіталів.

Досить цікавим є питання про юридичну природу самого ЄС. Тут є декілька точок зору. Відповідно до однієї з них, ЄС становить собою федеративне державоподібне утворення країн, що добровільно об'єдналися. Відповідно до іншої точки зору, ЄС, хоча й має низку особливостей, є міжнародною організацією, а її право — це міжнародне право. Ще одна група дослідників вважає, що ЄС — це міжнародна організація з елементами конфедерації. Автор поділяє другу точку зору. Держави, що ввійшли до ЄС, не втратили свого суверенітету, у тому числі і в галузі національної законотворчості. Разом із тим не можна не зважати, що ЄС було делеговано надзвичайно широкий обсяг повноважень, що робить його схожим як на федеративну державу, так і на конфедеративний союз. Так, право ЄС має пряму дію на території країн-учасниць і пріоритет перед національним правом, включаючи пріоритет постанов ЄС перед більш пізніми національними законами. Разом із тим цілі ЄС дещо ширші, ніж у звичайних міжнародних організацій. Серед них не лише створення політичного й торгово-економічного союзу країн — членів Союзу, забезпечення вільного руху товарів і послуг, а також

міграції робочої сили в рамках ЄС, але і введення єдиної валюти (на початку травня 1998 р. лідери Союзу прийняли рішення про перехід на єдину валюту — євро, що була введена з 1 січня 1999 р.), фактичне скасування внутрішніх меж країн Союзу, спільна зовнішня політика й політика в галузі міжнародної безпеки та ін.

Право ЄС складається з двох великих груп норм: внутрішнє право Союзу як міжнародної організації; право Союзу, що регулює конкретні види політичної, економічної, соціальної та культурної діяльності держав ЄС.

Головними органами ЄС є Європейська Рада, Європейська Комісія, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейський Суд. До Європейської Ради входять глави держав і урядів держав — членів ЄС і Голова Європейської Комісії, їхні заступники (міністри закордонних справ) і члени Комісії. Рада засідає двічі на рік.

Література: [1]; [3]; [6]; [11]; [13]; [14]; [15]; [22]; [23] [24].

Завдання 1

Розкажіть, які результати формування спільного ринку в межах Європейського Економічного Співтовариства.

Завдання 2

Назвіть нормативно-правові акти, що характеризують послідовність європейської інтеграції.

Завдання 3

Розгляньте історію створення Ради Європи та основні напрями діяльності. Розкажіть про формування механізму захисту прав людини у Раді Європи.

Завдання 4

Назвіть нормативно-правові акти, що характеризують послідовність європейської інтеграції.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. З якою метою створено Раду Європи? Назвіть головні органи РЄ.
2. На основі чого було створено Європейське Економічне Співтовариство?
3. Яким критерієм має відповідати країна для прийняття до РЄ та ЄС?
4. На основі якого договору створено ЄС?

5. Скільки країн входить до ЄС?
6. Розкрийте юридичну природу ЄС.
7. Які суперечки розв'язує Європейський Суд і які справи належать до юрисдикції Суду першої інстанції?
8. Яка інституція є виконавчим органом ЄС?
9. Якими питаннями займається Венеціанська комісія.
10. Які функції виконує Комісія Європейського Союзу?

Практичне заняття 14

ЄВРОАТЛАНТИЧНІ МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

1. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ): установчі документи, основні цілі й принципи.
2. Юридична природа ОБСЄ. Структура органів ОБСЄ: загальна характеристика.
3. Організація Північноатлантичного договору (НАТО).
4. Склад НАТО. Загальна характеристика органів НАТО.
5. Україна і НАТО.
6. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору від 9 липня 1997 р.

Ключові терміни та поняття: національна безпека, загроза миру, міжнародний мир, конституційні права, права людини, політична незалежність.

Основні теоретичні відомості

Національна безпека — це стан захищеності особи, суспільства й держави, за якого забезпечується своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних та потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз їх інтересам. Головними об'єктами національної безпеки є громадянин та його конституційні права і свободи; суспільство та його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні й матеріальні цінності, інформаційне, навколишнє природне середовище й природні ресурси; держава та її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. ОБСЄ є регіональною міжнародною міжурядовою організацією. Із погляду міжнародного права ОБСЄ на сьогодні є політичним утворенням, оскільки її установчі документи є не міжнародно-правовими, а політичними угодами.

Основні цілі ОБСЄ — створення умов для проведення консультацій, прийняття рішень зі співробітництва держав-учасниць у Європі; зміцнення добросусідських відносин, заохочення укладання двосторонніх, регіональних і загальноєвропейських угод між державами-учасницями; сприяння широкому застосуванню своїх принципів і розвитку свого потенціалу у сфері діяльності з вирішення конфліктів, регулювання криз, підтримання миру та подолання наслідків конфліктів; підвищення безпеки та стабільності шляхом контролю над озброєнням, роззброєння та зміцнення довіри та безпеки на всьому просторі ОБСЄ і на рівні окремих регіонів; захист прав людини й основних свобод; поглиблення співробітництва між державами-учасницями задля налагодження міцної ринкової економіки в усіх країнах регіону ОБСЄ.

Вищим органом ОБСЄ є Рада голів держав і урядів. Вона скликається раз на два роки, встановлює пріоритети та надає орієнтири на вищому політичному рівні. Кожній нараді голів держав і урядів передують Конференції з огляду. Рада міністрів є центральним директивним та керівним органом. Збирається на рівні міністрів закордонних справ не менше одного разу на рік. Керівна рада в період між зустрічами Ради міністрів відповідає за загальний огляд, управління та координацію діяльності Організації; обговорює та формулює керівні принципи політичного та загального бюджетного характеру.

Постійна рада — основний постійно діючий орган, створений для надання політичних консультацій і прийняття поточних рішень. Він також може скликатися при виникненні надзвичайних обставин. До його складу входять постійні представники держав-учасниць. Загальне керівництво оперативною діяльністю Організації здійснює діючий голова. Зазвичай, цей пост обіймає міністр закордонних справ держави, у якій проходило останнє засідання Ради міністрів. Термін повноважень чинного голови зазвичай становить один календарний рік. Генеральний секретар — головна адміністративна особа. Він надає підтримку чинному голові, керує роботою секретаріату.

Забезпеченням безпеки в Північноатлантичному регіоні займається НАТО, заснована в 1949 р. Відповідно до ст. 5 Північноатлантичного договору, члени організації розглядають збройний напад на одного або декількох із них у Європі або Північній Америці як напад на всіх учасників договору. Якщо такий збройний напад відбудеться,

кожний член організації в порядку здійснення права на індивідуальну або колективну самооборону, визнаного ст. 51 Статуту ООН, прийняв на себе зобов'язання надати стороні або сторонам, що зазнали нападу, таку допомогу, яку визнає необхідною, включаючи застосування збройної сили. НАТО має сповістити Раду Безпеки ООН про будь-який збройний напад і про всі заходи, вжиті внаслідок нього. Держави — члени НАТО зобов'язалися утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування будь-яким способом, несумісним із цілями ООН, вирішувати всі свої спори мирними засобами, сприяти подальшому розвитку мирних і дружніх відносин між народами.

Література: [1]; [3]; [6]; [11]; [14]; [19]; [22]; [24].

Завдання 1

Охарактеризуйте взаємини України з НАТО в контексті захисту національних інтересів.

Завдання 2

Визначте основні зобов'язання відповідно до Хартії про особливе партнерство між НАТО і Україною.

Завдання 3

Розгляньте програми, які реалізуються в межах співробітництва України з НАТО в економічній сфері.

Завдання 4

Проаналізуйте участь України в миротворчих місіях ОБСЄ.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Що таке національна безпека? Хто є головними об'єктами національної безпеки?
2. Із якою метою було створено ОБСЄ?
3. У чому полягає основна відмінність ОБСЄ від інших міжнародних урядових організацій?
4. Який орган відіграє основну керівну роль у діяльності ОБСЄ?
5. Визначте юридичну основу ОБСЄ.
6. Яка мета та завдання діяльності НАТО?
7. Назвіть основні органи НАТО? Які органи НАТО є допоміжними?
8. Визначте напрями та форми співробітництва України з НАТО.
9. Назвіть інституційно-правові основи існування та діяльності НАТО.
10. У якому році було підписано Північноатлантичний договір?

Практичне заняття 15

СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ (СНД)

1. Розпад СРСР і створення СНД. Установчі документи СНД. Правова природа та цілі СНД. Інститут членства. Асоційоване членство.

2. Структура СНД: загальна характеристика (статутні та нестатутні органи СНД).

3. Рада голів держав і Рада голів урядів: склад, компетенція, порядок прийняття і юридична сила рішень.

4. Рада міністрів іноземних справ СНД.

5. Рада міністрів оборони СНД.

6. Рада командувачів прикордонними військами країн СНД.

7. Міжпарламентська асамблея СНД. Економічний суд СНД.

8. Система органів галузевого співробітництва країн СНД.

9. Перспектива подальшого функціонування СНД.

Ключові терміни і поняття: інтеграція, інтеграційні утворення, біполярна система, інститут членства, асоційоване членство.

Основні теоретичні відомості

Після розпаду СРСР на міжнародній арені з'явилися нові актори. Було створено нову регіональну міжнародну організацію – Співдружність Незалежних Держав (СНД). СНД виникла на основі Угоди, підписаної вищими керівниками Республіки Білорусь, Російської Федерації та України 8 грудня 1991 р. у Біловезькій пущі. У столиці Казахстану м. Алма-Ата 21 грудня 1991 р. на нараді глав нових незалежних держав було підписано Протокол до Угоди, в якому зазначалося, що Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан і Україна на рівноправних засадах утворюють Співдружність Незалежних Держав. Пізніше до Співдружності приєдналася й Грузія. СНД діє на підставі Статуту, прийнятого Радою глав держав-учасниць СНД 22 січня 1993 р.

Виходячи з положень, викладених у Статуті, основними цілями СНД є співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній і культурній галузях; сприяння всебічному й збалансованому економічному та соціальному розвитку держав-членів у межах загального економічного простору, а також міждержавному співробітництву й інтеграції; забезпечення прав людини й основних свобод відповідно до загальновизнаних принципів і норм між-

народного права та документів ОБСЄ; співробітництво задля забезпечення миру та безпеки, прийняття ефективних заходів до скорочення озброєння й військових витрат, ліквідації ядерної зброї та інших видів роззброєння; мирне врегулювання суперечок і конфліктів між державами-членами.

СНД не є державою та не має наднаціональних повноважень. Усі органи СНД мають виключно консультативні та координаційні функції. Членство в СНД є добровільним, і, згідно зі ст. 10 Угоди про СНД, кожен із учасників має право призупинити чи припинити своє членство, повідомивши про це її учасників за рік.

У структурі організації функціонують такі органи: Рада глав держав, Рада глав урядів, Міждержавний економічний комітет, Рада міністрів закордонних справ, Міжпарламентська асамблея, Координаційно-консультативний комітет, Рада міністрів оборони, Штаб координації військового співробітництва, Рада командувачів прикордонними військами, Міждержавний банк, Комісія з питань прав людини, Рада міністрів внутрішніх справ, Економічний суд та інші структури.

Україна є асоційованим членом СНД. Вона не підписала Статут СНД, оскільки деякі його положення суперечать українському законодавству. Україна ставиться до СНД як до організації з дорадчими функціями й віддає перевагу двосторонньому співробітництву перед багатостороннім.

Література: [1]; [3]; [6]; [11]; [14]; [19]; [22].

Завдання 1

Визначте міжнародно-правовий статус СНД та характер співробітництва в СНД.

Завдання 2

Охарактеризуйте систему економічної співпраці в межах СНД.

Завдання 3

Проаналізуйте роботу СНД. Розкажіть про здобутки і втрачені можливості.

Завдання 4

Оцініть перспективу подальшого функціонування СНД.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Назвіть основні передумови створення СНД.
2. Коли було підписано угоду про створення СНД?

3. Які країни є державами-засновницями СНД?
4. Охарактеризуйте структуру СНД.
5. Назвіть основні установчі документи СНД.
6. Які головні цілі та принципи діяльності СНД?
7. Визначте статус України в СНД.
8. Які повноваження Ради голів держав?
9. Які міждержавні об'єднання існують у рамках СНД?
10. Які органи було створено відповідно до Статуту СНД?

Практичне заняття 16

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА АМЕРИКИ

1. Ліга арабських держав (ЛАД): статут, цілі й принципи, членство.
2. Юридична природа ЛАД. Її головні органи.
3. ЛАД і ООН. Діяльність ЛАД у боротьбі за арабську єдність, мир і міжнародну безпеку.
4. Організація Ісламська конференція (ОИК): цілі, принципи, членство, система органів.
5. Африканський Союз (АС): статут, цілі й принципи, система органів. АС і ООН.
6. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН): склад, цілі, головні органи, основні напрямки діяльності.

Ключові терміни і поняття: Африканський континент, між-арабські організації, міжнародна безпека, асоціація держав, економічне співтовариство, зона вільної торгівлі, вільна економічна зона.

Основні теоретичні відомості

Важливою особливістю сучасного міжнародного права є регіоналізація міжнародних відносин, що дозволяє більш ефективно вирішувати нагальні проблеми держав, розташованих у певних географічних регіонах планети. Регіональні організації створюються для вирішення питань підтримки миру й безпеки на регіональному рівні й вирішення регіональних суперечок мирними засобами. Розглянемо основні аспекти діяльності й структурної організації найбільш великих і авторитетних регіональних міжнародних організацій.

Серед арабських країн найвпливовішою міжнародною організацією є Ліга арабських держав (ЛАД), створена в 1945 р., зі штаб-квартирою в Каїрі. Правову базу Ліги становлять Пакт (статут)

ЛАД (1945 р.) і Договір про спільну оборону й економічне співробітництво (1950 р.). До складу ЛАД входять понад 20 арабських держав, Організація визволення Палестини (ОВП) і одна неарабська держава — Сомалі.

Цілями Ліги є зміцнення зв'язків і всебічного співробітництва між державами-членами, координація їх спільних дій у сфері політичного, економічного, культурного й соціального співробітництва, забезпечення їх незалежності й суверенітету, розгляд будь-яких питань, що зачіпають інтереси арабських держав. У Пакті ЛАД передбачено заходи із врегулювання суперечок між державами-членами, а також засоби боротьби з агресією.

Важливим напрямом діяльності ЛАД є об'єднання зусиль арабських держав із забезпечення безпеки, припинення ізраїльської окупації всіх захоплених у 1967 р. арабських територій, справедливого вирішення близькосхідної проблеми, реалізації невід'ємних прав арабського народу Палестини аж до створення власної держави.

Під егідою Ліги створені та працюють спеціалізовані міжарабські організації. Штаб-квартира ЛАД розташована в Каїрі (Єгипет). Як і раніше, головною проблемою Ліги залишається відсутність єдності серед держав-членів.

Велике значення енергоносіїв останніми десятиліттями суттєво підвищило реальний статус Організації країн — експортерів нафти (ОПЕК). Ця організація створена в 1960 р. До її складу входять Алжир, Іран, Ірак, Венесуела, Катар, Кувейт, ОАЕ, Саудівська Аравія, Еквадор, Габон, Індонезія, Лівія, Нігерія. Видобуток нафти цими країнами становить понад половину світового. Майже 90 % її експортується. Організація координує дії країн — членів ОПЕК з видобутку, експорту та умов торгівлі нафтою, встановлює ціни на нафту на світовому ринку. Штаб-квартира розташована у Відні (Австрія).

Серед інших регіональних утворень найпомітнішими є АСЕАН, ОАЄ, НАФТА, МЕРКОСУР. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) заснована в 1967 р. До її складу входять Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Бруней. Головна мета створення АСЕАН — економічне, соціальне, політичне та культурне співробітництво країн-членів. Асоціація розв'язує проблеми збереження миру й стабільності в Південно-Східній Азії. Штаб-квартири розташовані в Бангкоку (Таїланд) і Джакарті (Індонезія).

У 1963 р. створено одну з найбільших міжурядових регіональних політичних організацій світу — Організацію африканської єдності (ОАЄ) (Аддис-Абеба, Ефіопія). Вона об'єднує майже всі країни Африканського континенту. Має на меті розвиток політичного, економічного, наукового й культурного співробітництва між країнами Африки, зміцнення миру, знищення всіх видів колонізації, захист незалежності й суверенітету й територіальної цілісності країн. Штаб-квартира розташована в Аддис-Абебі (Ефіопія).

Мусульманські країни об'єдналися в організацію ОІК (Ісламський конгрес). ОІК діє на підставі статуту, затвердженого в 1972 р. Членами ОІК є понад 50 держав. Мусульманські меншини в не мусульманських країнах направляють своїх представників в ОІК у якості спостерігачів. Цілями цієї організації є сприяння зміцненню мусульманських держав; охорона святих місць; підтримка боротьби палестинського народу; співробітництво в економічній, соціальній і культурній галузях. ОІК була створена на синтезі ортодоксальних принципів ісламу, а також визнання принципів Статуту ООН. Вона має представника в статусі постійного спостерігача при ООН.

Особливістю Азіатського регіону є те, що тут є два такі економічні гіганти, як Японія й Китай, нові індустріальні країни із швидкими темпами розвитку — Республіка Корея, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни. Останнім часом у процес інтеграції до азіатських країн підключилися неазіатські країни басейну Тихого океану — США, Австралія, Нова Зеландія, Канада, острівні держави океану. Таким чином утворився велетенський за територією й економічною потужністю простір під назвою Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

Процес утворення регіональних економічних організацій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні розпочався невдовзі по закінченні Другої світової війни і збігся з початком широкої деколонізації країн регіону. Серед перших регіональних угруповань були Комісія для країн Південної частини Тихого океану КПТО (1947), «план Коломбо» (1950), Асоціація держав Південно-Східної Азії АСЕАН (1967), Азіатська організація з питань продуктивності АОП (1961). Згодом з'явилися нові об'єднання: ОПЕК (1960), Рада арабської економічної єдності (1964), Організація арабських країн-експортерів нафти ОАПЕК (1968), Рада із співробітництва арабських країн Перської затоки (1981). До цих організацій увійшли краї-

ни, що розбагатіли на нафті, мали спільні політичні інтереси, близькі культуру й релігію. Організації цього типу є замкненими або напівзамкненими, оскільки мають обмеження не лише за регіоном, а й на національній та конфесійній засадах.

Література: [1]; [3]; [6]; [16]; [18]; [20]; [22].

Завдання 1

Проаналізуйте основні напрями співробітництва країн — членів АСЕАН у соціально-економічній сфері.

Завдання 2

Визначте основні пріоритети співробітництва у військово-політичній сфері в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Завдання 3

Оцініть перспективи співробітництва України з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Завдання 4

Охарактеризуйте правові основи діяльності міжнародних організацій країн Азії, Африки та Америки.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Які регіональні міжнародні організації існують в Африці?
2. Назвіть причини та мету створення ЛАД. На підставі якого документа було укладено Статут ЛАД?
3. Перелічіть органи, які були створені для забезпечення політики «колективної безпеки» в рамках Ліги.
4. Назвіть регіональні організації в Азії та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Охарактеризуйте їх особливості.
5. Що таке зона (асоціація) вільної торгівлі? У чому її відмінність від вільної економічної зони?
6. Назвіть основні напрямки діяльності Організації африканської єдності.
7. Як пояснити те, що найменша кількість міждержавних організацій створена в Азії, Африці та Латинській Америці?
8. Назвіть критерії членства в Організації Ісламська конференція.
9. Назвіть причини утворення АСЕАН.
10. У чому полягає принцип недискримінації?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1.

У чому полягає нормативно-регулююча функція міжнародної організації?

а) виявленні фактичного стану справ у сферах діяльності організації та зіставленні з еталонами, які відображені в установчих документах;

б) створенні механізму надання членам організації консультативних послуг із питань діяльності організації;

в) наданні членам організацій інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів;

г) установленні для держав, міжнародних організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення.

Завдання 2.

Як називається установчий документ, що засвідчує створення міжнародної організації?

а) статут;

б) протокол;

в) конвенція;

г) угода.

Завдання 3.

На основі чого припиняється існування міжнародної організації?

а) протоколу про розпуск;

б) міжнародної угоди;

в) рішення конференції;

г) конвенції.

Завдання 4.

Які з нижченаведених організацій можна віднести до наднаціонального типу?

а) Європейський Союз;

б) Міжнародний валютний фонд;

в) Співдружність Незалежних Держав;

г) Африканський Союз.

Завдання 5.

Що належить до компетенції Генеральної Асамблеї ООН?

а) розробка рекомендацій щодо мирного врегулювання будь-яких ситуацій;

б) розгляд і затвердження бюджету, а також визначення розмірів внесків членів ООН;

в) визначення політики та принципів організації, формування виконавчих органів;

г) надання допомоги найменш розвиненим країнам, розв'язання проблем захисту довкілля.

Завдання 6.

Які з нижченаведених організацій належать до спеціалізованих установ ООН?

- а) Світова організація торгівлі; б) Міжнародна організація з міграції;
в) Грінпіс; г) Міжнародна фінансова корпорація;
д) Всесвітній поштовий союз.

Завдання 7.

Який характер для країн-учасниць мають рішення Генеральної Асамблеї ООН?

- а) нормативний; б) обов'язковий;
в) рекомендаційний; г) консультативний.

Завдання 8.

Який характер для держав-учасниць ООН мають резолюції Економічної та соціальної ради?

- а) інформативний; б) обов'язковий;
в) консультативний; г) рекомендаційний.

Завдання 9.

Дослідження й розробка рекомендацій для сприяння міжнародному співробітництву в політиці, в розвитку й кодифікації міжнародного права, дотриманні прав людини й основних свобод, в економічній та соціальній сферах належить до функцій:

- а) Генеральної Асамблеї ООН; б) Комітету з економічних і фінансових питань;
в) Економічної та соціальної ради; г) Секретаріату ООН.

Завдання 10.

Проекти та програми щодо збільшення виробництва продовольчих товарів здійснює:

- а) Міжнародний банк реконструкції й розвитку;
б) Продовольча та сільськогосподарська організація;
в) Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку;
г) Всесвітня торговельна організація.

Завдання 11.

Створення якого об'єднання європейських країн передбачало вільний обмін товарами й послугами?

- а) Співдружність Незалежних Держав; б) Європейський Союз;
в) Ліга Націй; г) Рада Європи.

Завдання 12.

Яка інституція є виконавчим органом ЄС?

- а) Європейська Рада; б) Європейська Комісія;
в) Європейський Парламент; г) Європейський Суд.

Завдання 13.

Які суперечки розв'язує Європейський Суд?

а) відповідність законів та інших правових актів Конституції України;

- б) дотримання державами прав і свобод людини;
в) економічні суперечки; г) публічно-правові суперечки.

Завдання 14.

Правонаступником якого утворення вважається Європейський Союз?

- а) Європейського об'єднання вугілля й сталі;
б) Європейського економічного співтовариства;
в) Європейського об'єднання з атомної енергії;
г) Комісії європейських співтовариств.

Завдання 15.

До якого рівня інтеграції належить Європейське економічне співтовариство?

- а) зони преференційної торгівлі; б) зони вільної торгівлі;
в) митного союзу; г) спільного ринку.

Завдання 16.

Які функції виконує Комісія Європейського Союзу?

- а) законодавчі; б) виконавчі;
в) консультативні; г) контролюючі.

Завдання 17.

Назвіть головну інституцію Європейського Союзу:

- а) Європейська Комісія; б) Рада Європейського Союзу;
в) Європейський Парламент; г) Європейський Суд.

Завдання 18.

У межах якої організації створено міждисциплінарний орган співробітництва на рівні міністрів із питань боротьби з наркомафією і незаконним обігом наркотичних засобів?

- а) Співдружності націй; б) Ради Європи;
в) Північного співробітництва; г) Ліги арабських держав.

Завдання 19.

Визначте статус НАТО:

- а) міжурядова організація;
- б) регіональна організація;
- в) наддержавна організація;
- г) неурядова організація.

Завдання 20.

Основні цілі Міжнародного валютного фонду:

- а) фінансова допомога державам-членам;
- б) довгострокові кредити найбільш біднішим країнам;
- в) фінансування проектів для найменш розвинених регіонів щодо структурної модернізації або конверсії підприємств;
- г) фінансова підтримка економік країн Центральної та Східної Європи.

Завдання 21.

Вищим керівним органом Міжнародного валютного фонду є:

- а) Конференція міністрів;
- б) Секретаріат;
- в) Рада керуючих;
- г) Виконавча рада.

Завдання 22.

Із якою метою було створено Світовий банк?

- а) для підтримки бідних країн внаслідок надання їм технічної допомоги та фінансування проектів і стратегічних заходів;
- б) для надання права кожній країні-учасниці на тимчасовий доступ до загальних валютних ресурсів із метою вирішення проблем платіжного балансу;
- в) для фінансування приватних підприємств у країнах, що розвиваються;
- г) для фінансування на пільгових умовах країн із низьким рівнем доходу, які не мають кредитоспроможності для отримання позик у МВФ.

Завдання 23.

Яку організацію було створено для надання фінансової підтримки приватним підприємствам у країнах, що розвиваються?

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Міжнародну асоціацію розвитку;
- в) Міжнародну фінансову корпорацію;
- г) Багатостороннє агентство з гарантій інвестицій.

Завдання 24.

З якою метою створюються регіональні міжнародні організації?

- а) для вирішення питань підтримки миру й безпеки;
- б) для вирішення суперечок;

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. *Міжнародні організації*: навч. посіб. / за ред. О. С. Кучика. – 2-е вид. – К. : Знання, 2007. – 749 с.
2. *Україна в міжнародних організаціях*: навч. посіб. / Г. Г. Кривчик, С. М. Серьогін, В. Я. Шибко. – К. : АДФЕ-Україна, 2011. – 224 с.
3. *Циганкова Т. М.* Міжнародні організації: навч.-метод. посіб. Для самот. вивч. дисц. / Т. М. Циганкова, Т. Ф. Гордеева. – К. : КНЕУ, 2003. – 183 с.

Нормативні

4. *Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності*: Підпис. 15 лист. 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 14.
5. *Угода між Урядом України і Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй*; Підпис. 18 чер. 1993 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 226. – Ст. 1521.
6. *Венская конвенция о представительстве государств и их отношениях с международными организациями универсального характера 1975 г.* приведена в прил. 6; *Право зовнішніх зносин*: зб. документів / упоряд. : Ю. В. Алданов, І. М. Забара, В. І. Резніченко. – К. : Промені, 2003. – С. 436–461.
7. *Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 1969 р.*; *Про міжнародні договори України*: Закон України від 29 червня 2006. – № 1906-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.kiev.ua

Додаткові

8. *Батрименко В. І.* Міжнародне право: навч. посіб. / В. І. Батрименко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 324 с.
9. *Василенко В. Л.* Ответственность государств за международные правонарушения / В. А. Василенко. – К., 1976.
10. *Гулієв А. Д.* Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации: монография / А.Д. Гулієв – К. : Изд.-во Нац. авиац. ун-та «НАУ-друк», 2011. – 464 с.
11. *Гулієв А. Д.* Право зовнішніх зносин: підруч. / А. Д. Гулієв. – К. : НАУ, 2012. – 488 с.;
12. *Гулієв А. Д.* Право внешних сношений: учебник / Ариф Джамиль оглы Гулієв. – К. : НАУ, 2012. – 520 с.

13. Гулієв А. Д. Інститут президентства в протидії міжнародному тероризму: сравнительно-правовой анализ законодательств Украины и Азербайджанской Республики : монографія / А. Д. Гулієв. – К. : НАУ, 2012. – 440 с.
14. Гулієв А. Д. Україно-азербайджанські відносини : право, політика, дипломатія: зб. наукових праць. Том 1./ А. Д. Гулієв. – Х. : Факт, 2014. – 656 с.
15. *Дипломатичний корпус*: довідник. – К. : Преса України, 2013. – 304 с.
16. Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Харків: Фоліо, 2004. – 559 с.
17. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К. : Знання, 2009. – 751 с.
18. Матвеева Т. Д. Неправительственные организации в демократических государствах: международные стандарты и опыт России : монография / Т. Д. Матвеева. – М. : Изд-во РАГС, 2010. – 192 с.
19. Мазов В. Л. Ответственность в международном праве / В. А. Мазов. – М., 1979.
20. *Международные неправительственные организации и учреждения*. Справочник. – М. : Международные отношения, 1982. – 374 с.
21. *Міжнародне право*: підруч. / В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов [та ін.] / заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : КНТ, 2009. – 752 с.
22. *Міжнародні неурядові організації* / В. В. Балабін, О. В. Плахотнік, О. О. Безносюк, В. І. Коряк, С. В. Ленков, О. Ф. Гіда, А. І. Капітанський, Л. В. Солодєєв / за заг. ред. Балабіна В. В. – К. : Логос, 2009. – 130 с.
23. *Тимченко Л. Д. Міжнародне право*: підруч. / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
24. Удовенко Г. Й. Успішна зовнішня політика – це оптимальне поєднання економічної міцності та інтелектуального потенціалу нації / Г. Й. Удовенко // *Політика і час*. – 2007. – № 1. – С. 7–8.
25. *Україна – ЄС*. Правові, політичні, соціальні та економічні аспекти інтеграції / Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу. 26 чер. 2009 р. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 202 с.
26. Ушаков Н. Л. Основания международной ответственности государств / Н. А. Ушаков. – М., 1983.
27. *Часткова участь у статуті міжнародної організації як правова основа асоційованого членства суверенних держав*. / Ю. Щокін // *Вісник Академії правових наук України*. 2001. – № 4(27). – С. 62–76.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ	4
Модуль 1. ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	5
Практичне заняття 1. ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	5
Практичне заняття 2. МІЖНАРОДНА МІЖУРЯДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ЗАВДАННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	8
Практичне заняття 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬО ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	12
Практичне заняття 4. ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРАВО МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	15
Практичне заняття 5. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	19
Практичне заняття 6. МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ	22
Практичне заняття 7. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)	24
Практичне заняття 8. СИСТЕМА ГОЛОВНИХ ОРГАНІВ ООН	28
Практичне заняття 9. СПЕЦІАЛІЗОВАНІ УСТАНОВИ ТА ІНШІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ООН	31
Практичне заняття 10. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	34
Практичне заняття 11. МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ Й УКРАЇНА	37
Практичне заняття 12. МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ	41
Практичне заняття 13. РАДА ЄВРОПИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	43
Практичне заняття 14. ЄВРОАТЛАНТИЧНІ МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ	48
Практичне заняття 15. СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ (СНД).....	51
Практичне заняття 16. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА АМЕРИКИ	53
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	57
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62